

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

ROZVOJOVÁ POMOC ČESKÉ REPUBLIKY

Miroslava Kadlecová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Rozvojová pomoc České republiky

Miroslava Kadlecová

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce PhDr. Lindě Piknerové, PhD. za poskytnutí odborných rad, věcných připomínek a vstřícný přístup během zpracování této práce. Velmi si vážím času, který mi jako vedoucí práce věnovala.

Miroslava Kadlecová

OBSAH

1. ÚVOD.....	9
2. ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE.....	12
2.1. <i>Definice rozvojové spolupráce</i>	12
2.1.1. Oficiální rozvojová asistence.....	14
2.1.2. Rozvojové cíle tisíciletí	15
2.1.3. Další klíčové dokumenty	16
2.2. <i>Podoby a nástroje rozvojové spolupráce</i>	17
3. HISTORICKÝ KONTEXT ČESKÉ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE	18
3.1. <i>Česká rozvojová spolupráce do roku 1989</i>	18
3.2. <i>Vstup do OECD</i>	20
3.3. <i>Vstup do EU jako další impuls k transformaci</i>	21
4. SOUČASNÁ PODOBA SYSTÉMU	24
4.1. <i>Institucionální zajištění a aktéři</i>	25
4.1.1. Ministerstvo zahraničních věcí a Česká rozvojová agentura.....	26
4.1.2. Spolupráce s ostatními rezorty.....	26
4.1.3. Neziskový sektor.....	28
4.1.4. Soukromý sektor	29
4.2. <i>Formy zahraniční rozvojové spolupráce</i>	30
4.2.1. Bilaterální.....	30
4.2.2. Trilaterální	31
4.2.3. Multilaterální	32
4.3. <i>Priority</i>	32
4.3.1. <i>Sektorové priority</i>	33
4.3.2. <i>Teritoriální priority</i>	33
4.4. <i>Modality české rozvojové spolupráce</i>	35
4.4.1. Projekty	36

4.4.2.	Stipendia	37
4.5.	<i>Finanční objem</i>	38
5.	ANGOLA	39
5.1.	<i>Podpora MPLA (1960 – 1992)</i>	39
5.2.	<i>Angola jako programová země (2003 – 2010)</i>	46
5.3.	<i>Současnost</i>	50
6.	ZÁVĚR.....	53
7.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	57
8.	RESUMÉ	68
9.	PŘÍLOHY	69

Seznam použitých zkratk

DAC	Výbor pro rozvojovou spolupráci OECD (Development Assistance Committee OECD)
ČRA	Česká rozvojová agentura
EU	Evropská unie
FNLA	Národní fronta pro osvobození Angoly (Frente Nacional de Libertação de Angola)
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci
GCAP	Globální výzva proti chudobě (Global Call to Action against Poverty)
HDI	Index lidského rozvoje (Human Development Index)
HND	Hrubý národní důchod
LDC	Nejméně rozvinuté země (Least Developed Countries)
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí (Millenium Development Goals)
MLP	Malé lokální projekty
MMF	Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund)
MPLA	Lidové hnutí za osvobození Angoly (Movimento Popular de Libertação de Angola)
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NNO	Nevládní nezisková organizace
ODA	Oficiální rozvojová spolupráce (Official Development Assistance)
ODS	Občanská demokratická strana

OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Cooperation and Development)
OSN	Organizace spojených národů (United Nations)
PPZRS	Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci
PRT	Provinční rekonstrukční tým
UNDP	Rozvojový program organizace spojených národů (United Nations Development Program)
UNICEF	Dětský fond organizace spojených národů (United Nations Children's Fund)
UNITA	Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly (União Nacional para la Independência Total de Angola)
ZRS	Zahraniční rozvojová spolupráce

1. ÚVOD

Před více než půl stoletím se zrodilo přesvědčení, že bohaté země by měly pomáhat těm chudým, poskytovat jim rozvojovou pomoc. Původně tato myšlenka zahrnovala pouze pomoc hospodářskou, ale s postupem času si politici uvědomili, že rozvojová pomoc je více komplexní. Během posledních šedesáti let se diskurs rozvojové pomoci obohatil o sociální, bezpečnostní či environmentální otázky.

Podle světové banky na počátku osmdesátých let žilo v rozvojovém světě 52 % lidí s denním příjmem menším než 1,25 amerických dolarů, toto procento odpovídá 1,94 miliardy lidí. Během dalších devíti let to bylo 43 %, odpovídajících 1,91 miliardy lidí. Do roku 2008 se toto číslo, reprezentující počet lidí nacházejících se v absolutní chudobě, podařilo zmenšit na 1,29 miliardy, což značí snížení na 22 %.¹

Snižování chudoby je výzva, které čelí vyspělé i rozvojové země spolu. Česká republika se řadí mezi nejbohatší země světa a jako jedna z takových je vázána poskytováním rozvojové pomoci chudším zemím. K těmto krokům nás vedou nejenom morální povinnosti, ale také je v našem zájmu stabilita světové ekonomiky, rozšíření světových trhů, či zlepšení globální bezpečnostní situace (Ministerstvo zahraničí České republiky 2012). Hlavním a poměrně obecným cílem naší rozvojové politiky je snižovat světovou chudobu a zlepšovat strukturu a příjem států, jež z historických, zeměpisných nebo jakýchkoliv jiných důvodů zaostávají. Prostřednictvím rozvojové spolupráce však přispíváme i k prosazování našich zahraničně politických a ekonomických cílů. Jako další výsledek rozvojové spolupráce může být označeno i zlepšení postavení České republiky v mezinárodním prostředí. Rozvojová spolupráce se tak stává velmi

¹ Viz Světová banka: Analýzy chudoby (<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/EXTPA/0,,contentMDK:20202162~menuPK:6626650~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:430367~isCURL:Y,00.html>).

důležitou součástí naší zahraniční politiky a také jedním z jejích klíčových nástrojů.

Česká republika, i přesto že v období před rokem 1989 netvořila součást západního bloku, má poměrně silnou tradici rozvojové spolupráce. Tehdy však byla řízena logikou studené války, ve které jsme byli součástí východního bloku. Po jeho rozpadu se Česká republika přihlásila k hodnotám Západu, což stvrdila následovně i členstvím v několika mezinárodních organizacích. Vstupem do jedné z nich, do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), jsme se přihlásili k západnímu, a dnes i jedinému dominantnímu, rozvojovému diskursu.

Cílem mé bakalářské práce je přiblížit současný stav zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) a zhodnotit, jaké jsou jeho klady či zápory a porovnat ho se stavem předešlým. Pro pochopení souvislostí tak považuji za důležité představit, jak vypadala rozvojová spolupráce před transformací a prezentovat také samotný průběh transformace, ke které došlo v souvislosti s přijetím *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce*. Tato transformace byla završena přijetím *Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované v roce 2010*.

Pro lepší demonstraci kladů i záporů české rozvojové spolupráce byla vybrána Angola. Do této země proudily prostředky pod hlavičkou české zahraniční spolupráce již od šedesátých let. V porovnání se situací před rokem 1989 se může zdát, že nyní Česká republika vyčleňuje nejen pro Angolu, ale i obecně výrazně méně prostředků pro rozvojovou spolupráci. Dříve však nebyl brán zdaleka takový zřetel na reálné dopady rozvojových aktivit, jako tomu je dnes. Angola byla vybrána tedy z toho důvodu, jelikož na ní lze přesně ukázat změnu charakteru rozvojové spolupráce od roku 1989 přes všeobecný úpadek rozvojových aktivit v devadesátých letech až po snahu o zvyšování efektivity a celkové zlepšení české ZRS v souvislosti se začleňováním České republiky do západních integračních struktur.

Z metodologického hlediska řadím svou bakalářskou práci do kategorie kvalitativního výzkumu. Abych zvolený přístup ještě více specifikovala, tak mohu říci, že provedu výzkum pomocí případové studie. Ta se podle profesora Jana Hendla zaměřuje na detailní studium a rozbor jednoho či několika málo případů. V konkrétním případě mé práce je zkoumaným případem transformace české rozvojové pomoci v souvislosti s přijetím koncepce Zahraniční rozvojové spolupráce. Cíli takové případové studie pak je zachycení složitosti případu, popis vztahů a jejich celistvosti (Hendl 2005: 101-102). Podle doktora Michala Kořana z Ústavu mezinárodních vztahů je důležité rozlišit případ a případovou studii. Případem je dostatečně ohraničený aspekt historické epizody či dostatečně ohraničená historická epizoda. Případová studie je pak jeho detailní analýzou, ve které se ale musí zohlednit celkový kontext události. To znamená zahrnout například i historický kontext, kterým ve své práci začínám a považuji ho za velmi důležitý, co se týče vysvětlení proměny Zahraniční rozvojové spolupráce (Kořan 2008: 32-33).

Hlavními zdroji této práce jsou oficiální dokumenty zahraniční rozvojové spolupráce. Ty jsou vydávány především vládou České republiky a Ministerstvem zahraničí. Je tedy logické, že jejich tvorba je ovlivňována stávajícími mocenskými vztahy. Práce je doplněna o články z internetových stránek českých ministerstev, různých platforem či nezávislých organizací. Použity jsou také dokumenty, statistiky a internetové články mezinárodních organizací zabývajících se rozvojovou spoluprací. Co se týče vytištěných publikací, těch je v práci využito poměrně malé množství, jelikož neobsahují nejaktuálnější data, která jsou pro významnou část mé práce stěžejní. Tyto informace tak byly čerpány právě z oficiálních dokumentů dostupných online.

2. ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE

Rozvoj znamená v širším slova smyslu změnu k lepšímu. V současné době je o rozvoji nejčastěji hovořeno v souvislosti s rozvojem lidským. „Lidský rozvoj je celý o tom, jak vlády, národy a jednotlivci organizují sami sebe, využívají zdroje, zvyšují svůj blahobyt a zvyšují své možnosti volby“ (Alkire 2010).

Rozvojový program OSN (UNDP) ve svých zprávách o lidském rozvoji definuje tento rozvoj jako proces rozšiřování možností, jak žít svůj život. Ty se však mohou v průběhu času měnit. Na všech úrovních rozvoje jsou nejdůležitější tři hlavní možnosti: příležitost vést dlouhý a zdravý život; přístup ke vzdělání či k jinému druhu získávání vědomostí a přístup ke zdrojům zajišťujícím základní úroveň žití. Pokud je těchto tří zásadních možností nedostatek, pak se zavírají pomyslné dveře i k těm dalším. Jinak řečeno, další vymoženosti pro nás pak nemají ani ten nejmenší význam. I přesto existuje řada dalších možností, které jsou pro poměrně velké množství lidí cenné. Jsou to například: politická; hospodářská a sociální svoboda; příležitost být kreativní a produktivní či garance základních lidských práv (UNDP 1990).

Abychom dokázali míru lidského rozvoje v daných zemích rozpoznat, vytvořil UNDP v roce 1990 určitý způsob měření lidského rozvoje. Tento ukazatel se nazývá Index lidského rozvoje (HDI). Jeho smyslem není zachytit pouze ekonomické, ale zahrnuje i sociální aspekty rozvoje. Zaměřuje se tedy spíše na člověka a uspokojování jeho základních potřeb. Kombinuje hodnoty týkající se například: zdraví; vzdělání nebo příjmů obyvatel v daných zemích (UNDP 2013).

2.1. Definice rozvojové spolupráce

Pro konceptualizaci pojmu rozvojová spolupráce jsem se rozhodla vybrat definici z glosáře Světové zdravotnické organizace: „Rozvojovou spoluprací

neboli rozvojovou pomoc², lze vymezit jako převody veřejných prostředků, od jedné vlády státu nebo prostřednictvím nějakých nevládních organizací. Cílem takové podpory je rozvoj v rozvojových zemích. Převáděné prostředky pak ještě musí splňovat tu podmínku, že nebudou mít komerční určení.“³ Tato definice vysvětluje rozvojovou spolupráci v širším pojetí. Jinými slovy jde o vládní politiku vůči rozvojovým zemím. V užším pojetí lze zahraniční rozvojovou spolupráci ztotožnit s Oficiální rozvojovou asistencí (viz kapitola 2.1.1) (Horký 2010: 33). Rozdíl mezi těmito dvěma pojetími lze vyjádřit na příkladu vojenské pomoci. Podle té obecnější definice by mohla být zahrnuta do rozvojové spolupráce i pomoc vojenská. Ta je však z oficiálních výměrů rozvojové spolupráce vyloučena (Halaxa 2000: 1).

Dále považuji za důležité v teoretické části zmínit, že naprosto neodmyslitelnou součástí zahraniční rozvojové spolupráce jsou i mezinárodní závazky, které pomáhají tomu, aby byla pomoc efektivní. Efektivita je tématem, o němž se v posledních letech v souvislosti s rozvojovou spoluprací hovoří velmi často. Větší efektivitu můžeme zajistit například spoluprací mezi velkým množstvím aktérů, kteří se zaváží ke vzájemné harmonizaci svých rozvojových politik na základě nějakých společných standardů. S cílem harmonizace a zvýšení efektivity světové rozvojové pomoci vzniklo i několik významných dokumentů, které zmíním v následujících podkapitolách.

² Dnes je více vhodné a politicky korektní používat pojem rozvojová spolupráce. Pojem rozvojová pomoc byl tak oficiálně nahrazen v roce 2011 na konferenci o efektivitě rozvojové spolupráce v Jihokorejském Busanu. Tato změna má zdůraznit, že mezi zeměmi již není vztah chudý příjemce – bohatý dárce, nýbrž tento vztah je rovnější. V praxi to také ale znamená rozvoj vztahů, které jsou nad rámec podpory. (<http://www.guardian.co.uk/global-development/poverty-matters/2011/jul/27/aid-and-development-coordination>).

³ Definice rozvojové spolupráce je vybrána podle Světové zdravotnické organizace. (<http://www.who.int/trade/glossary/story016/en/index.html>).

2.1.1. Oficiální rozvojová asistence

Rozvojová spolupráce, jako výraz modernější humanitární tradice, se zrodil již v období po druhé světové válce, kdy byla založena Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a její Výbor pro rozvojovou spolupráci (DAC), který v roce 1969 stanovil a dále v roce 1972 upřesnil Oficiální rozvojovou asistenci (ODA). Ta byla definována jako toky pro země⁴, území a multilaterální rozvojové instituce, které jsou uveřejněny na seznamu příjemců oficiální rozvojové pomoci. Tyto prostředky jsou poskytovány veřejné správě, včetně státní správy a samosprávy, nebo jejich výkonným agenturám. Dále pak tyto transfery musí být realizovány s cílem hospodářského rozvoje a prosperity v rozvojových zemích a zároveň musí mít koncesionální charakter, tedy být výhodnější a obsahovat grantovou položku minimálně 25 % (OECD 2008b).

Na zahraniční rozvojovou spolupráci přispívají v první řadě vlády vyspělých zemí, které jsou členy OECD. Těchto zemí je 34⁵ a jsou největším poskytovatelem bilaterální pomoci na světě. Zároveň jsou také největším zdrojem financí pro organizace poskytující pomoc multilaterální (Halaxa 2000: 9). Ve výboru DAC se dnes sdružuje 24 zemí⁶. Ty dohromady poskytují 95 % celkové světové rozvojové pomoci. Na základě těchto statistických dat lze říci, že členství v DAC je symbolem určitého postoje, že země přijímá svůj díl odpovědnosti za mezinárodní rozvoj. Celkový světový objem ODA činí necelých sto miliard eur, podíl České republiky však přesahuje sotva jednu tisícinu této částky (OECD, 2009).

Do OECD Česká republika, vzhledem k historickým událostem, vstoupila až v roce 1995, ale v DAC se účastní pouze na pozorovatelské úrovni. Členství v DAC by nám přineslo mimo jiné i možnost podílet se na tvorbě mezinárodních

⁴ Viz seznamy příjemců oficiální rozvojové pomoci. (<http://www.oecd.org/dac/stats/daclistofodarecipients.htm>).

⁵ Viz členové OECD. (<http://www.oecd.org/about/membersandpartners/>).

⁶ Viz členové DAC. (<http://www.oecd.org/dac/dacmembersdatesofmembershipandwebsites.htm>).

rozvojových trendů a také mezinárodní prestiž. Podle Ministerstva zahraničních věcí bychom se členem této organizace měli stát v horizontu několika následujících let. Pozorovatelský status nám však nyní umožňuje využívat veškeré zprávy a informační či statistické databáze. Dále jako pozorovatel máme možnost využívat expertíz největších a nejzkušenějších donorů při hodnocení dosavadního vývoje a také při formulaci nových priorit pro nadcházející období (Ministerstvo zahraničních věcí 2011a). Pozorovatelský status v DAC mají například i Světová banka, Mezinárodní měnový fond (MMF) a UNDP.

2.1.2. Rozvojové cíle tisíciletí

Na internetových stránkách Ministerstva zahraničí České republiky stojí v úvodním odstavci o Zahraniční rozvojové spolupráci, že jejím výchozím bodem jsou Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs). V jednotlivých koncepcích české rozvojové spolupráce jsou o nich také zmínky. Konkrétněji jaký z MDGs se tím určitým krokem pokoušíme naplnit. Považuji tudíž ve své práci za důležité tento pojem blíže specifikovat. MDGs představují osm cílů, rozdělených do osmnácti jednotlivých úkolů, které se pohybují od snížení extrémní chudoby po zastavení šíření HIV/AIDS a zajištění všeobecného základního vzdělání. Tyto vytyčené a velmi ambiciózní cíle představující shodu hlavních představitelů všech členských zemí OSN a mají být splněny do roku 2015.⁷

V souvislosti s naší rozvojovou spoluprací považuji za stěžejní zmínit osmý cíl. Budování světového partnerství pro rozvoj, podle kterého dostala Česká republika za úkol vybudovat nový institucionální rámec zahraniční rozvojové spolupráce včetně založení České rozvojové agentury. Rozvojová agentura by měla převzít roli rezortních ministerstev, tedy řídit a realizovat rozvojové projekty. Tím bychom zvýšili efektivitu a transparentnost naší rozvojové spolupráce. Také bychom se přiblížili k závazkům členských států EU a OECD (Informační centrum OSN 2004).

⁷ Viz rozvojové cíle tisíciletí. (<http://www.un.org/millenniumgoals/bkgd.shtml>).

2.1.3. Další klíčové dokumenty

Od osmdesátých let je pojem rozvojová spolupráce zaváděn jako součást několika významných mezinárodních dokumentů. Význačný mezník v úsilí mezinárodních společenství o udržitelný rozvoj a snížení chudoby představuje *Monterreyský konsensus*, který byl přijat na konferenci v mexickém Monterrey v roce 2002. Hlavním cílem konference bylo dohodnout se na nástrojích a potřebném financování k naplnění MDGs. Tento dokument se zabývá v obecné rovině principem vzájemné odpovědnosti. Rozvojové země by podle něj měly být zodpovědné samy za svůj rozvoj. Měly by si dát do pořádku své institucionální, hospodářské i politické prostředí. Vyspělé země by jim za to měly poskytnout snadnější přístup na své trhy, zapojit je tak do mezinárodního obchodu a tím z něj učinit hlavní motor pro rozvoj (OSN 2003). Dále byly v konsensu oznámeny závazky velkých zemí na zvýšení objemu rozvojové pomoci do roku 2006 (Stojanov 2008: 116).

Deklarace tisíciletí však stanovila velmi ambiciózní cíle, k jejichž dosažení je nezbytné mnohem většího navýšení objemu rozvojové spolupráce a dalších zdrojů určených na rozvoj. Další dohoda, *Pařížská deklarace*, uzavřená mezi více než sty státy v roce 2005 se týkala zvýšení účinnosti rozvojové spolupráce do roku 2010. V této deklaraci se dárcovské země mimo jiné zaručily harmonizovat a zjednodušit své procedury tak, aby nezatěžovaly omezené kapacity rozvojových zemí a také aby jednotlivé projekty nebyly realizovány samoučelně a jejich úspěšnost byla posuzována podle skutečných a měřitelných výsledků (OECD 2005). Dalším, tedy třetím, dokumentem o zvýšení účinnosti rozvojové spolupráce byl *Akční program z Akkry*, přijatý v roce 2008 v ghanské Akkře. Tento dokument dále rozvádí reformy, stanovené v *Pařížské deklaraci*, které jsou podle mezinárodního společenství nutné pro zefektivnění rozvojové pomoci, aby mohlo dojít k naplnění ambiciózních MDGs do roku 2015 (OECD 2008a).

Evropská unie poskytuje více jak polovinu celosvětové rozvojové pomoci a je tedy největší dárce na světě. V roce 2005 byl podepsán tzv. *Evropský*

konsensus. Je to první dokument zavazující členské země EU k určitým zásadám v oblasti rozvojové spolupráce. EU se poměrně ambiciózně rozhodla do konce roku 2015 splnit MDGs, jež všechny členské země podepsaly. Hlavním cílem je samozřejmě snižování chudoby, které podle EU úzce souvisí s doplňkovým cílem, jímž je podpora řádné správy věcí veřejných a dodržování lidských práv, což jsou základní společné hodnoty EU. V jednom bodě se *Evropský konsensus* shoduje s výše zmíněnými dokumenty, tedy podobně jako deklarace vydané OECD či OSN klade i tento dokument důraz na partnerství s rozvojovými zeměmi a jejich vlastní odpovědnost za proces rozvoje (EU 2007)

2.2.Podoby a nástroje rozvojové spolupráce

V dnešní době si pod pojmem rozvojová spolupráce většina lidí představí rozvojové projekty. Ty mohou mít různou podobu, od malých lokálních projektů až po velké infrastrukturální projekty a měly by být realizovány především na základě skutečných potřeb rozvojových zemí a jejich obyvatel. Dále tu jsou také rozsáhlé rozvojové programy probíhající bilaterálně mezi agenturami vyspělých zemí a partnerskými zeměmi, respektive jejich vládami. Ty jsou komplexnější než dva rozvojové projekty a věnují se obecnějším tématům. Dalším významným nástrojem rozvojové spolupráce mohou být také vládní stipendia poskytovaná rozvojovým zemím nebo také humanitární pomoc, což je krátkodobější materiální či logistická pomoc, jež je poskytována z humanitárních důvodů, například v důsledku nějakých humanitárních krizí.

Dále existuje celá řada finančních nástrojů, jež jsou poskytovány zejména mezinárodními finančními institucemi, například Světovou bankou nebo Mezinárodním měnovým fondem. Některé z nich jsou velmi inovativní, některé naopak velmi kontroverzní, jelikož mohou zadlužení rozvojových zemí v určité situaci ještě prohloubit (Stoyanov 114-115).

3. HISTORICKÝ KONTEXT ČESKÉ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE

V této kapitole se pokusím ukázat změnu charakteru české rozvojové spolupráce v posledních padesáti letech. Cílem tohoto krátkého historického průřezu je demonstrovat jaké aktivity byly za rozvojovou spoluprací považovány v dobách dřívějších, a jak se v průběhu času, s přijímáním různých mezinárodních závazků a úprav vládních dokumentů, česká rozvojová spolupráce měnila a vyvíjela až do roku 2010, kdy byl přijat *Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci*. V této části bych také chtěla poukázat na některá negativa či pozitiva, která v minulosti česká rozvojová spolupráce obsahovala.

3.1. Česká rozvojová spolupráce do roku 1989

Česká republika může, co se týče rozvojové pomoci, navázat na poměrně dlouhodobou tradici, která sahá až do minulého století, respektive až k přelomu padesátých a šedesátých let. V této souvislosti je však důležité zmínit, že tehdy byla Československá socialistická republika jednou ze zemí, které byly součástí východního bloku, a tak se všechny naše zahraničně-politické kroky řídily pouze potřebami Sovětského svazu (Ministerstvo zahraničních věcí 2005a). Podstatné je také podotknout, že před rokem 1989 žádná oficiální rozvojová politika neexistovala. Aktivity, které je tedy určitým způsobem možné označovat za rozvojovou spoluprací, pak také zpravidla směřovaly ke státům, jež měly ke komunistické ideologii velmi blízko. Tyto země byly rozčleněny do několika kategorií, jež byly nazývány jako mimoevropské socialistické země⁸, země přednostního zájmu⁹, země československého zájmu z hlediska rozvoje dlouhodobých politických a hospodářských vztahů¹⁰ a ostatní rozvojové země.

⁸ Do této kategorie spadají následující země: Kuba, Mongolsko, Severní Korea, Severní Vietnam/Vietnam. (Jelínek 2008: 127).

⁹ Za země přednostního zájmu byly v šedesátých letech považovány tyto státy: Ghana, Guinea a Mali. V osmdesátých letech pak Afghánistán, Angola, Etiopie, Jižní Jemen, Mosambik a Nikaragua (Jelínek 2008: 127).

¹⁰ Do této poměrně široké kategorie spadají státy, které uplatňovaly především plánované hospodářství. Byly to například: Alžírsko, Benin, Kongo, Libye, Mexiko nebo Sýrie (Jelínek 2008: 127).

Do poslední kategorie však patřily ty státy, které se orientovaly spíše k té liberálně demokratické ideologii, tudíž s nimi Československo dlouhodobější spolupráci nerozvíjelo (Jelínek 2008: 127). Z tohoto výčtu zemí lze poměrně lehce identifikovat, že teritoriální zaměření československých rozvojových aktivit bylo opravdu velmi široké.

Československá rozvojová spolupráce v této době měla řadu forem. Jednalo se o tzv. hmotnou pomoc, jež obsahovala dodávky potravin, léků, pracovního nářadí či pomůcek apod. Dále tu byla technická pomoc, která zahrnovala: vysílání odborníků; zřizování výcvikových a učebních zařízení a přijímání stážistů. Další významnou formou rozvojové spolupráce bylo v této době zřizování stipendijních programů ke studiu na československých vysokých školách (Jelínek 2008: 127). Před rokem 1989 tak přijímalo Československo až 850 stipendistů ročně (Menshik 2005). V současnosti je celkový počet stipendistů více než šestkrát menší, což je způsobeno mnohem přísnějšími kritérii pro selekci uchazečů o stipendium. Před rokem 1989 však československé univerzity akceptovaly nominaci uchazeče do určitého studijního oboru pouze na základě výběru ministerstva školství země původu uchazeče (Jelínek – Dessieová – Náprstek 2004: 2).

Statisticky největší vzestup rozvojové pomoci pak byl zaznamenán během let osmdesátých. Československo poskytovalo v průběhu tohoto desetiletí rozvojovou pomoc v objemu v rozpětí od 0,7 % do 0,9 % hrubého národního důchodu (HND), čímž Československá republika plnila nařízení vydané OSN (Halaxa 1998). Tyto údaje však nevypovídají mnoho o skutečných dopadech na chudobu v rozvojovém světě. Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), jež prakticky plnila funkci mocenského nástroje pro centrální ovládnutí ekonomiky socialistických států Sovětským svazem a jejímž členem jsme byli i my, poskytovala v osmdesátých letech 10 % veškeré světové rozvojové pomoci¹¹ (Halaxa 2000: 9-10). Je však podstatné zmínit, že tato pomoc proudila pouze do

¹¹ 90 % této pomoci však plynulo ze Sovětského svazu.

států, které byly na cestě k socialismu. Troufám si tedy tvrdit, že zdaleka nebyl brán ohled na potřeby obyvatel těchto zemí, jelikož se spolupráce řídila pouze mocenskými ambicemi. Také nelze přesně určit, do jaké míry obsahovala pomoc poskytovaná RVHP vojenské dodávky. Jak jsem zmínila v teoretické části práce, existuje zde nějaká širší a užší definice rozvojové pomoci. Rozvojové aktivity prováděné RVHP bychom tedy mohli zahrnout pod tu širší definici, jelikož se tehdy jako rozvojová pomoc označoval jakýkoliv tok prostředků z „vyspělého“ sovětského bloku do rozvojových zemí.

3.2. Vstup do OECD

Po pádu železné opony nastal útlum a také averze občanů i politických elit vůči jakékoliv formě solidarity. Důvodem bylo, že u většiny obyvatelstva po zkušenostech z předchozího režimu klesla důvěra v přerozdělování příjmů. Většina sítí z osmdesátých let se již rozpadla a naši představitelé, jakožto reprezentanti bývalé nekoloniální země, již další působení v rozvojových zemích nepovažovali za nutné. Důležité je zmínit i fakt, že naše politická reprezentace se v této době spíše soustředila na naše vlastní hospodářské a politické reformy, jinými slovy se veškerá pozornost upřela na domácí transformační problémy. Rozvojovým zemím ale v současnosti díky této zkušenosti můžeme dnes nabídnout a předat určité znalosti ohledně politické transformace (Horký 2010: 29).

Hlavním spouštěcím mechanismem a impulsem k další rozvojové spolupráci bylo začleňování České republiky do západních integračních struktur, jež započalo ve druhé polovině devadesátých let. To vedlo k určitým závazkům. Během tohoto období jsme se přihlásili k hodnotám uznávaným Západem. Zásadním byl vstup České republiky do OECD. Stalo se tak 21.12.1995¹². Již ale pár měsíců předtím, konkrétně 15.3.1995, se naše vláda přihlásila k postojům mezinárodního společenství vyjádřeným v rezolucích OSN a principech OECD

¹² Viz členové OECD. (<http://www.oecd.org/general/listofoecdmembercountries-ratificationoftheconventionontheoecd.htm>).

tím způsobem, že schválila *Vládní usnesením č. 153, Zásady pro poskytování zahraniční pomoci*. Jednou z těchto zásad bylo například vyloučení dodávek vojenského materiálu ze zahraniční rozvojové spolupráce (Vláda české republiky 1995). Tento dokument obecně definoval postupy a kompetence jednotlivých orgánů při poskytování rozvojové pomoci. Potvrdil rozhodující roli devíti rezortních ministerstev, která byla odpovědná za přípravu projektů, jejich realizaci a také za nakládání s finančními prostředky vyčleněnými pro jednotlivé projekty. V praxi to vypadalo tak, že konkrétní návrhy na projekty byly předkládány ke schválení zodpovědným ministerstvům samotnými realizátory. Nový systém české rozvojové spolupráce se tak již od počátku potýkal se značnou systémovou nejednotností. Neexistovala zde žádná centrální instituce odpovědná za koordinaci poskytování zahraniční rozvojové spolupráce. I přesto, že oficiální koordinační úlohu zastávalo MZV, projekty byly vyhlašovány a řízeny jednotlivými rezorty. Z tohoto nastavení systému logicky vyplývala nedostatečná provázanost aktivit jednotlivých ministerstev a netransparentnost české ZRS. Většina prostředků byla také poskytována na relativně malé projekty, což snižovalo celkový přínos české ZRS, jak ve smyslu zlepšení hospodářské či sociální situace v zemích příjemců, tak v udržování dobrých vztahů mezi Českou republikou a partnerskými zeměmi. Důsledkem těchto negativ pak bylo přeci jen jedno pozitivum. Vedle vládní zahraniční pomoci se začala pomalu objevovat a rozvíjet aktivita i v nevládní oblasti (Jelínek 2008: 128-129).

3.3. Vstup do EU jako další impuls k transformaci

Důležitým krokem k reformě systému české rozvojové pomoci se stala *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období let 2002 až 2007*. Výsledky analýzy, předložené vládě v roce 2001, ukázaly, že systém a praxe již zcela neodpovídají aktuálním mezinárodním trendům a vynakládání prostředků je již od roku 1996 neefektivní záležitostí. Tato koncepce se tedy vyslovila pro upřesnění cílů, principů a priorit ZRS a navrhla transformaci systému jejího řízení a realizace.

Transformace systému ZRS byla České republice doporučována i mezinárodními organizacemi, připomínky ke stávajícímu stavu naší rozvojové spolupráce přišly například ze strany OECD či Světové banky.

V této době byla tedy zahájena transformace institucionálního rámce poskytování pomoci. Plánem bylo sjednocení projektového cyklu a přemístění všech funkcí z devíti rezortních ministerstev na nově zřízené Rozvojové středisko při Ústavu mezinárodních vztahů (Vláda české republiky 2007c), které vzniklo v roce 2002 a začalo postupně doma budovat rozvojové know-how (Vláda České republiky 2007). Ve stejné době vzniká také platforma nevládních organizací s názvem České fórum pro rozvojovou spolupráci (FoRS) (Pánek 2012: 1). V roce 2003 pak byl zřízen v rámci MZV Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, kde se začaly koncentrovat všechny rozvojové aktivity prováděné MZV (Vláda České republiky 2007a). Dále tu byla také snaha o cílenější teritoriální zaměření. To bylo provedeno tak, že bylo vymezeno dvacet prioritních zemí¹³, do kterých se česká zahraniční spolupráce měla přednostně soustředit. Toto číslo bylo však stále poměrně vysoké.

Všechny tyto změny byly provedeny po vzoru standardů rozvojové spolupráce ve vyspělých zemích. Cílem těchto změn bylo zvýšení efektivity a snížení roztržitosti naší ZRS. V této otázce bylo velmi podstatné zřízení již zmiňovaného Rozvojového střediska, které bylo založeno jako projekt UNDP a vedeno pod MZV. Jeho založením byly převedeny úkony devíti různých aktérů pod jednoho jediného, což pomohlo významně snížit roztržitost české ZRS. Mělo také určitou úlohu pojícího prvku mezi státní správou a ostatními aktéry, zejména rezorty (Horký 2010: 71). V současné době na aktivity Rozvojového střediska navazuje Rozvojová agentura.

¹³ Prioritní země ZRS byly: Afghánistán, Angola, Bolívie, Bosna a Hercegovina, Burkina Faso, Etiopie, Jemen, Jugoslávie, Kazachstán, Libanon, Makedonie, Mali, Mongolsko, Namibie, Nikaragua, Palestina, Salvador, Ukrajina, Uzbekistán a Vietnam (Jelínek 2008: 129).

Dalším takovým velkým impulsem pro přeměnu českého systému rozvojové spolupráce byl vstup České republiky do EU v roce 2004. Vláda se tohoto roku svým usnesením přihlásila k uplatňování střednědobé koncepce zahraniční rozvojové spolupráce. Tímto krokem se zvýšila předvídatelnost v oblasti rozvojové spolupráce a byly konkretizovány cíle a principy české ZRS na další období (Vláda České republiky 2004).

Proces transformace byl dokončen v roce 2010 a to nabytím účinnosti *zákona č. 151/2010 Sb. o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci*. Stalo se tomu 1. 6. 2010. Jedná se o velmi důležitou normu upravující poskytování ZRS. Zákon obsahuje definice rozvojové spolupráce i humanitární pomoci a vymezuje pravomoci jednotlivých aktérů při jejich realizaci (Vláda České republiky 2010b). Tento proces však také potvrdil, že se Česká republika chce stát právoplatnou součástí Západu a že se chceme podílet na zahraniční rozvojové spolupráci na profesionální úrovni (Pánek 2012: 1). Toto lze vypožorovat i při průzkumu nejdůležitějších českým vládních dokumentů týkajících se rozvojové spolupráce České republiky. Při čtení je patrné, že se pomalu snažíme směřovat naši ZRS k takové podobě spolupráce, jaká je běžná mezi členy DAC. V těchto dokumentech je také dobře viditelné, že jsou pozvolna zužovány teritoriální a sektorové priority a zaváděny různé principy, jimiž by se česká ZRS měla řídit (viz kapitola 4). Při průzkumu vládních dokumentů jsem také vypožorovala, že do roku 2010 neupravoval rozvojovou spolupráci České republiky žádný zvláštní zákon. ZRS se tak do této doby řídila především podle usnesení vlády a jejich koncepčních příloh, která nejsou natolik závazná jako zákony.

4. SOUČASNÁ PODOBA SYSTÉMU

V následující kapitole se pokusím přiblížit současný stav české ZRS s ohledem na transformaci, kterou v posledních letech prošla. Jinými slovy se v textu pokusím věnovat větší pozornost oblastem české ZRS, které byly výrazně pozměněny a pokusím se analyzovat zdali uskutečněná změna byla změnou pozitivní, či nikoliv.

V současné době se ZRS uskutečňuje podle plánu, který byl stanoven dne 24. 5. 2010 a schválen vládou České republiky jako *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na léta 2010 – 2017*. Tato koncepce je střednědobá a jejím obecným účelem je zasadit českou rozvojovou spolupráci do aktuálního zahraničněpolitického, ekonomického, bezpečnostního, sociálního a environmentálního kontextu, který se od přijetí poslední koncepce, což bylo v roce 2002, výrazně změnil. Zásadním nedostatkem této koncepce je tedy to, že stanovuje poměrně obecné cíle.

Základní principy současné podoby české rozvojové spolupráce vycházejí z dokumentů uvedených v kapitole 2.1.3. Česká republika se v souvislosti s těmito dokumenty, a MDGs obecně, ztotožňuje především s posílením efektivnosti rozvojové spolupráce. Při tvorbě koncepcí vycházíme z principů: partnerství; vzájemné odpovědnosti či transparentnosti. Princip partnerství znamená, že by česká ZRS měla být vedena poptávkou po spolupráci ze stran příjemců, ne nabídkou donorů. Česká republika si v této souvislosti vytyčila za úkol také více než doposud zdůrazňovat zapojení místních obyvatel¹⁴ do rozvojové spolupráce (Ministerstvo zahraničních věcí 2010b). Dalším principem, který se v rámci realizace naší ZRS snažíme podporovat je princip vzájemné odpovědnosti. Vlády příslušných zemí by podle tohoto principu měly být zodpovědné samy za svůj rozvoj. Tedy by měly být samy schopny říci, v čem jim donoři mohou pomoci. Dalo by se říci, že na základě tohoto principu je nutné k

¹⁴ Tedy větší zapojení místních vlád, volených zástupců či organizací občanské společnosti.

rozvojovým zemím přistupovat jako k rovným (Hronová 2012: 2). Česká republika se také snaží do rozvojové spolupráce zahrnout princip transparentnosti, což znamená, že usilujeme o zahrnutí i dalších aktérů do české ZRS. Těmito aktéry jsou například: nestátní neziskové organizace; podnikatelská sféra; akademická obec či další zainteresované složky občanské společnosti (Vláda České republiky 2010a: 7).

4.1. Institucionální zajištění a aktéři

Hlavní linii, neboli jakým směrem by se měla zahraniční rozvojová spolupráce obecně ubírat, určuje vláda České republiky. Ta je nejvyšším výkonným orgánem. Schvaluje koncepce, sektorové a teritoriální priority, střednědobé programy spolupráce, roční plány a další významné dokumenty týkající se ZRS (Jelínek 2008: 133). Co se týče této linie, tak je důležité zmínit, že záleží na tom, jaké politické strany právě vládu tvoří. Toto lze demonstrovat například na období vlády koalice pod vedením Občanské demokratické strany (ODS) v letech 2007 – 2009. Ve volebním programu ODS pro vyhrané volby v roce 2006 byl závazek reformy systému zahraniční rozvojové spolupráce. Požadavek její koherence a vytvoření České rozvojové agentury byl pak v programu jednoho z koaličních partnerů ODS, a to v programu Strany zelených (Horký 2010: 65). Je však podstatné zmínit, že politické strany v ČR stále vnímají rozvojovou spolupráci spíše jako okrajovou část svých programů. Ačkoliv v roce 2010 strany věnovaly ZRS více pozornosti než v minulosti, tak strany ale stále o řadě standardních rozvojových tématech vůbec nehovořily, používaly nepřesné pojmy a ZSR byla v jejich programech často zaměňována s bojem za lidská práva či s humanitární pomocí. Malou výjimku pak tvořila Strana zelených, jejíž ideologie je z části postavena na rozvojových problémech (Glopolis 2010). Na tomto lze vysvětlit dosavadní postoj širší veřejnosti, který je nakloněn spíše pomoci humanitární než rozvojové. Snahu tento přístup změnit pak předkládá právě *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na léta 2010 – 2017*.

4.1.1. Ministerstvo zahraničních věcí a Česká rozvojová agentura

V oblasti české rozvojové spolupráce působí velké množství státních i nestátních aktérů. Vztahy mezi nimi jsou hierarchické (viz příloha č. 1). Roli ústředního koordinačního aktéra v současné době plní MZV. Všechny koordinační aktivity se koncentrují v Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, který navrhuje koncepce a finanční rozdělení prostředků pro Českou rozvojovou agenturu. Oproti stavu české ZRS před transformací je nyní oddělena koncepční a realizační funkce.

Česká rozvojová agentura (ČRA) byla zřízena 1. 1. 2008, od kdy působí jako realizační agentura pro plnění úkolů ZRS. Organizačně spadá pod ekonomickou sekci MZV. Její hlavní úkoly jsou ustanoveny v souladu se zákonem¹⁵ a statutem ČRA (Česká rozvojová agentura 2010b) a navazuje tak na práci Rozvojového střediska. Jedním z úkolů ČRA je i spolupráce se sesterskými agenturami v zahraničí, což přispívá mimo jiné k větší harmonizaci společných aktivit donorů při větších projektech. Dalším z úkolů ČRA bylo například, že v roce 2011 stanovila *Metodiku projektového cyklu*, která přesně popisuje postup, kterého by se realizátoři, ale i jiní aktéři měli držet. Oproti minulosti je tak kladen poměrně velký důraz na evaluaci projektů. Toto hodnocení je důležité právě pro zjištění jaké měly projekty reálné dopady.

4.1.2. Spolupráce s ostatními rezorty

I přesto, že ČRA nahradila roli rezortních ministerstev z důvodu snížení roztržitosti, neznamená to, že by rezorty neměly stále důležitou roli v české ZRS. Stále je potřeba přítomnosti jejich strategické a expertní role. V roce 2008 tak byla zřízena Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci¹⁶ (dále jen Rada), kde se rezortní ministerstva účastní práce, jejímž hlavním úkolem je zajišťování

¹⁵ Konkrétně se zákonem č. 151/2010 Sb., o zahraniční spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů.

¹⁶ Rada byla zřízena *Usnesením vlády č. 1439 ze dne 19.12.2007*.

mezirezortní koordinace ZRS (Ministerstvo zahraničních věcí 2011c). Mezi hlavní úkoly Rady patří projednávat klíčové dokumenty týkající se české rozvojové spolupráce jako jsou například: koncepce zahraniční rozvojové spolupráce, včetně stanovení teritoriálních a sektorových priorit; programy zahraniční rozvojové spolupráce s prioritními zeměmi či strategie mnohostranné rozvojové spolupráce před jejich předložením vládě (Vláda české republiky 2007b). Pro jednotlivé tematicky zaměřené úkoly vznikají v Radě různé pracovní skupiny, například v roce 2008 to byla Pracovní skupina pro přípravu zákona o ZRS (Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci 2008: 1). Každý rok pak vznikají pracovní skupiny pro evaluace projektů, tedy pro jejich vyhodnocování (Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci 2013: 1-2).

Rada má patnáct členů, kteří zasedají v každém roce přibližně pětkrát.¹⁷ Jejím předsedou je zpravidla náměstek ministra zahraničních věcí, dále jsou přítomni zástupci jedenácti rezortů a po jednom zástupci z Úřadu vlády, Státního úřadu pro jadernou bezpečnost a Českého statistického úřadu. Rada může také k naplnění své působnosti zřizovat ad hoc pracovní skupiny pro jednotlivé oblasti problematiky ZRS (Vláda České republiky 2007b). Přidruženými členy Rady jsou zástupci ČRA, FoRS a Platformy podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Tito přidružení členové Rady se účastní jejího zasedání, ale disponují pouze hlasem poradním (Česká rozvojová agentura 2010a). S postupným převedením projektů pod ČRA hrozí, že zájem zapojení rezortů v tomto poradním koordinačním orgánu klesne. Vysílání zástupci budou ze stále nižších úrovní a nakonec by mohla být Rada jediným usnesením vlády zrušena. Ministerstva by ale i potom měla stále nějaké možnosti jak ovlivnit program rozvojové spolupráce, avšak rozvojová politika by se ocitla pouze v rukách MZV, čímž by možnost prosazování koherence politik pro rozvoj skončila (Horký 2010: 36).

¹⁷ Viz seznamy zasedání Rady pro ZRS. (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koordinace_zrs/rada_pro_zahranicni_rozvojovou/zapisy_ze_zasedani_rady_pro_zrs.html).

Působení všech zmíněných státních institucí by však bylo nemyslitelné bez úzké spolupráce se soukromými a nevládními aktéry

4.1.3. Neziskový sektor

Jedním z kladů současné podoby systému je to, že jsou do české ZRS pravidelně zapojovány nestátní neziskové organizace (NNO) a také instituce české akademické sféry působící v rozvojové oblasti.

Spolupráce v neziskové oblasti probíhá jak na úrovni jednotlivých NNO, tak na úrovni platformy tohoto sektoru, kterou je České fórum pro rozvojovou spolupráci (FoRS). Neziskový sektor je tak i přes svou vnitřní nesourodost paradoxně velmi dobře koordinován (Horký 2010: 73). V současné době tato platforma zahrnuje 37 členů a přibližně 15 pozorovatelů. Členy jsou například i velké NNO jako jsou Adventistická agentura pro pomoc a rozvoj (ADRA) či organizace Člověk v tísni.¹⁸

I přesto, že většinu českých rozvojových projektů realizuje soukromý sektor, je ten neziskový, který realizuje přibližně třetinu všech českých projektů, mnohem viditelnější. Malá část členů FoRS se také aktivně podílí na kampani *Česko proti chudobě*, která vznikla v rámci Globální výzvy k akcím proti chudobě (GCAP) a jejímž cílem je oslovit nejen veřejnost ale i státní správu. Tuto kampaň podporují i mediálně známé osobnosti (*Česko proti chudobě*). Tento projekt získal dotaci MZV, a tím se stal pomyslnou prodlouženou rukou rezortu sloužící k propagaci rozvojové spolupráce. Spolupráce mezi neziskovým a státním sektorem by se dala obecně označit jako outsourcing. Tento druh dělby práce umožňuje MZV nahrazovat jeho malé kapacity, a to například při pořádání konferencí či seminářů. Což je dle mého dobrý způsob jak vyřešit další z problémů současné podoby rozvojové spolupráce, kterým je nedostatečná informovanost široké veřejnosti o české ZRS. Tím, že jsou některé konference

¹⁸ Viz seznam členů a pozorovatelů FoRS. (<http://www.fors.cz/clenove-a-pozorovatele/seznam-clenu-a-pozorovatelu/#.UUospBw02Sp>).

pořádány NNO však ale vzniká určité nebezpečí, že by je mohly využít státní prostředky i pro svou vlastní propagaci (Horký 2010: 74). V rámci české zahraniční spolupráce existuje totiž určitá snaha o zvýšení informovanosti české veřejnosti o záměrech, projektech a výsledcích rozvojové spolupráce. Úspěšným výsledkem této snahy by pak mohlo být zlepšení všeobecného povědomí o naší ZRS, což by vedlo ke zvýšení její všeobecné podpory.

V poslední době byl zaznamenán i nárůst aktivit typu think tank (Horký 2010: 73), což jsou skupiny expertů či pouze jednotlivci nabízející analýzy, vize a poradenství, budují sítě, podporují diskusi a vybízející ke změně myšlení. Takovým think tankem je v České republice například *Glopolis* (Glopolis 2004).

4.1.4. Soukromý sektor

O soukromém sektoru je nutno se zmínit, jelikož je v současné době hlavním realizátorem české rozvojové pomoci. Rozvojové projekty českých soukromých firem se zaměřují především na oblasti průmyslového rozvoje, vodohospodářství, ochrany životního prostředí a zemědělství (Jelínek 2008: 135).

Po transformaci systému nastala pro podnikatelský sektor významná změna v oblasti zadávání projektů (Horký 2010: 75). Pro podporu další účasti českého soukromého sektoru na ZRS bylo zapotřebí vytvořit komunikační orgán pro spolupráci a jednání s koordinátorem české rozvojové pomoci, tedy s MZV. Ke konci roku 2007 tak byla zformována Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (PPZRS). Byla založena třemi z největších asociací zaměstnavatelů v České republice: Svazem průmyslu a dopravy České republiky; Svazem strojírenské technologie a Asociací podniků českého železničního průmyslu. Vznikem této platformy můžeme doložit snahu o zintenzivnění spolupráce mezi vládním a soukromým sektorem, což dokládá i fakt, že PPZRS má svého zástupce v Radě pro zahraniční rozvojovou spolupráci (viz kapitola 4.1.1.), čímž má český soukromý sektor určitou možnost ovlivňovat směr ZRS.

Tato platforma má za cíl sdílet informace a znalosti podnikatelů, kteří působili jako realizátoři projektů v rozvojových zemích s ostatními potenciálními zájemci o ekonomické aktivity v těchto zemích. Jinými slovy, členstvím v PPZRS si podnikatel nezajistí zaručenou účast na projektech, ale bude mu poskytnuta určitá forma know-how a také nabídnuty možnosti zajímavých partnerství v zahraničí. Tato partnerství pak mohou být užitečná k dosažení dalších úspěchů českých firem na poli rozvojové spolupráce jak v bilaterální, tak i multilaterální formě (PPZRS). Dalo by se tedy říci, že PPZRS vytváří určitý typ NNO, která je schopná vstupovat do dialogů a vyjednávání i s dalšími zahraničními představiteli a zadavateli projektů. Domnívám se tedy, že činnost PPZRS je přínosná jak pro samotné české firmy, tak i obecně pro českou rozvojovou spolupráci, jelikož tímto způsobem mohou být zprostředkována zahraniční partnerství, díky kterým jsou pak realizovány některé větší projekty, které by samotná česká firma realizovat nemohla kvůli nedostatku prostředků.

4.2. Formy zahraniční rozvojové spolupráce

Česká republika poskytuje rozvojovou spolupráci na dvoustranném, mnohostranném a nově i trojstranném základě. Ze statistik publikovaných MZV je možno vyčíst, že se v posledních několika letech vydává nejvíce finančních prostředků na spolupráci mnohostrannou. Například v roce 2011 činil finanční objem české multilaterální spolupráce 69 %, zatímco na bilaterální připadlo 31 % z celkového finančního objemu (viz kapitola 4.5) (Ministerstvo zahraničních věcí 2012a: 8).

4.2.1. Bilaterální

I přesto, že finanční objem vydávaný na bilaterální rozvojovou spolupráci je menší než na tu multilaterální, tvoří ta dvoustranná klíčovou součást naší ZRS. Jejím těžištěm jsou víceleté programy a projekty spolupráce s partnerskými zeměmi, které probíhají na základě programového či projektového rámce, jež definuje sektorové priority v daných zemích. Další součástí dvoustranné

spolupráce jsou mimo programů a projektů například i vládní stipendia (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky 2012: 13-14).

Bilaterální programy a projekty hrají významnou roli při již zmíněném zvyšování podpory české rozvojové spolupráce, jelikož jejich výsledky jsou pro českou veřejnost dobře viditelné (Adamcová 2006: 21). Podle průzkumu veřejného mínění byla v roce 2006 míra informovanosti o české rozvojové spolupráci velmi nízká. Obyvatelé České republiky nepovažovali chudobu a nedostatek jídla za tolik závažné problémy tak jako terorismus. Novější průzkumy jsou však optimističtější, co se týče všeobecného povědomí o rozvojové pomoci, a ukazují na značný nárůst podpory názoru, že rozvojovým zemím je třeba pomáhat (Horký 2010: 23).

4.2.2. Trilaterální

V posledních letech se zapojilo do rozvojové pomoci i mnoho původních příjemců rozvojové spolupráce, a staly se z nich tak dárci. Tyto země poskytují stále více podpůrných programů pro rozvojové země. V některých případech však bohužel za účelem rozvojové spolupráce těchto nových dárců se skrývají obchodní či politické zájmy. Trilaterální projekty jsou takové, které tedy společně plánují, financují a provádí zavedené dárcovské země, které jsou již členem DAC spolu se zemí, která zatím členem DAC není (Altenburg 2007: 2).

V českém prostředí je však trilaterální spolupráce vnímána pozitivně, jelikož jejím prostřednictvím někteří čeští realizátoři tak mají možnost zajistit potřebné spolufinancování pro své projekty. Tento způsob partnerství jsem uváděla již v souvislosti se platformou PPZRS, ale je také důležité zmínit, že tento systém kofinancování využívají i české NNO. Partnery ve spolufinancování stávajících českých projektů jsou například: Švýcarsko; Německo či Evropská komise (Česká rozvojová agentura 2010c).

4.2.3. Multilaterální

Pouze poskytováním dvoustranné pomoci samotné by s největší pravděpodobností nemohlo dojít k úspěšnému řešení světových rozvojových problémů. Je tedy třeba koordinovat celosvětové úsilí, které zahrnuje rozsáhlý okruh politik. Mimo rozvojovou spolupráci je také důležité zohlednit mezinárodní obchod, ochranu životního prostředí či daňovou problematiku a otázky bezpečnosti. Způsoby, jakými se Česká republika může zapojit do činnosti mezinárodních organizací jsou různé. Základem účasti je poskytnutí finančního příspěvku do rozpočtu té určité organizace. Vyjma povinných odvodů, poskytuje Česká republika každoročně vybraným organizacím účelové finanční příspěvky. Rovněž můžeme také poskytnout své experty do projektů realizovaných danou organizací (Ministerstvo zahraničních věcí 2007).

Česká republika se v současnosti konkrétně podílí na práci v organizacích jako jsou: OSN; Světová banka; MMF či orgány EU. Prostřednictvím příslušných pracovních skupin a platforem se účastníme diskusí o rozvoji také v OECD či WTO. Na činnost těchto institucí přispíváme finančně a dodržujeme dříve přijaté závazky, zejména ve vztahu k Pařížské deklaraci a Akčnímu programu z Akkry (viz kapitola 2.1.3) (Ministerstvo zahraničních věcí 2010a: 19).

4.3. Priority

Na základě mezinárodních doporučení přistoupila Česká republika v rámci nové koncepce ke snížení počtu programových zemí. V souladu s mezinárodními závazky (viz kapitola 2.1.3.) se v současné době snažíme koncentrovat rozvojovou spolupráci do méně prioritních zemí a sektorů než tomu bylo dříve, a tím snižovat její roztržitost (Vláda České republiky 2010a: 12).

4.3.1. Sektorové priority

Základním dokumentem stanovujícím sektorové priority mezinárodního společenství jsou MDGs. Česká republika se po transformaci rozhodla soustředit ZRS do pěti prioritních oblastí: životní prostředí; zemědělství; sociální rozvoj; ekonomický rozvoj; podpora demokracie; lidských práv a společenské transformace. (Vláda České republiky 2010a: 16). Seznam českých sektorů byl podle oficiálních dokumentů sestaven především na základě zkušeností z předcházejícího období a na základě zvážení našich komparativních výhod (Ministerstvo zahraničních věcí 2012a: 5). S ohledem na skutečnost, že jsme poměrně malá země zůstal seznam sektorů i přes doporučení DAC poměrně široký. Tato rozsáhlost je také tedy odůvodněna tím, aby zůstaly zahrnuty aktivity hlavních zúčastněných rezortních ministerstev (Horký 2010: 47).

Hlavním nástrojem České republiky v sektoru podpory demokracie je *Program transformační spolupráce* spravovaný odborem lidských práv a transformační politiky MZV (Vláda České republiky 2010a: 17). Základem tohoto programu je pojetí, že v praxi nemá smysl od sebe oddělovat problematiku lidských práv a demokracie (Ministerstvo zahraničních věcí 2005b). Při procesu transformační politiky například v Bosně a Hercegovině, ale i v jiných zemích, můžeme uplatnit svou komparativní výhodu v podobě zkušeností s průběhem společenské transformace, budováním demokracie a nenásilným odporem proti totalitnímu režimu (Ministerstvo zahraničních věcí 2010a: 1-2).

4.3.2. Teritoriální priority

Česká ZRS směřuje v současné době do čtrnácti prioritních zemí (viz příloha č. 2). Pro srovnání, přibližně před deseti lety Česká republika operovala skoro ve čtyřiceti zemích světa. Jejich postupná redukce započala konkrétně před sedmi až osmi lety. V rámci ještě větší efektivity, jsou predikce do budoucna takové, že se jejich seznam pravděpodobně ještě zúží, minimálně ubudou tzv. phase-out země, ve kterých projekty v současné době již jen dobíhají.

Jedním z kritérií pro výběr prioritních zemí je potřebnost. Vliv na výběr má ale také i historie a tradice vzájemných vztahů. Svou roli hrají pochopitelně i politické a ekonomické vazby a také to, zdali ta určitá země jeví zájem o spolupráci s námi (Hronová 2012: 2). Podstatným znakem je i vhodné geografické rozložení. Proto kromě zemí tradičního prioritního zájmu České republiky v jejím blízkém sousedství můžeme na seznamu vidět i země ze subsaharské Afriky a z Asie (Ministerstvo zahraničních věcí 2012a).

Na současném seznamu prioritních zemí české rozvojové spolupráce je i 5 takových, které společně s dalšími 44 státy tvoří seznam Nejméně rozvinutých zemí světa (LDC), který sestavilo OSN (viz příloha č. 3). Podle *Koncepce ZRS 2010-2017* se české prioritní země dělí na tři skupiny: programové; projektové a phase-out země.

Mezi programové země patří ty, kterým je v rámci ZRS ČR přiznávána největší priorita a směřuje do nich také největší část finančních prostředků (viz příloha č. 6). S Bosnou a Hercegovinou, Etiopií, Moldavskem a Mongolskem byl v roce 2011 připraven střednědobý program spolupráce na programové období do roku 2017. Během roku 2012 pak byl připraven program i pro pátou z těchto zemí, pro Afghánistán (Ministerstvo zahraničních věcí 2012b). V Afghánistánu, konkrétně v provincii Logár působil ještě do února 2012 Provinční rekonstrukční tým (PRT), jehož největším a nejvýznamnějším projektem byla stavba střední zemědělské školy. Ta se stala první odborně zaměřenou školou v provincii (Ministerstvo zahraničních věcí 2013). V Bosně a Hercegovině vytyčila *Koncepce rozvojové spolupráce pro léta 2010-2017* jasný cíl, a to připravit ji na členství v EU. Bosna a Hercegovina v důsledku vytyčení tohoto cíle patří tato země také mezi prioritní země české *Koncepce transformační politiky* (viz kapitola 4.3.1.) (Vláda České republiky 2010a: 13). Zařazením Etiopie, tedy africké země a zároveň jedné z LDC na seznam svých prioritních zemí se Česká republika hlásí k plnění MDGs. V Mongolsku a Moldavsku je rozvojová spolupráce České republiky velmi dobře přijímána a hodnocena. V Mongolsku tak dokonce i existuje potenciál pro druhořadé přínosy spolupráce, tedy pro

rozvoj vzájemně prospěšných ekonomických vztahů (Ministerstvo zahraničních věcí 2010a: 14). V Moldavsku proudily v roce 2012 největší české rozvojové investice do projektů týkajících se obnovy systému nakládání s odpadními vodami, konkrétně například do odstranění ropného znečištění či odstranění pesticidů z regionálních skladů (Ministerstvo zahraničních věcí 2012c). V každé z těchto zemí lze navázat na jistou tradici vzájemných vztahů.

Projektovými zeměmi se rozumí ty partnerské země, ve kterých není rozvojová spolupráce zastřešena programem. Nicméně i v těchto zemích je potřebné vykonávat ve střednědobém horizontu rozvojové aktivity. Spolupráce zde tedy probíhá ve formě dílčích projektů. Ty ale navazují na jiné bilaterální či multilaterální aktivity České republiky. Mezi projektové země jsou řazeny: Gruzie, Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území či Srbsko (Vláda České republiky 2010a: 14).

Vedle výše zmíněných programových a projektových zemí působí Česká republika i v tzv. phase-out zemích. Zde podpora probíhá nejčastěji formou tzv. malých lokálních projektů či podporou v rámci trilaterální spolupráce (viz kapitola 4.4.1). Mezi tyto státy patří Angola, Jemen, Vietnam a Zambie (Ministerstvo zahraničních věcí 2011b).

4.4.Modality české rozvojové spolupráce

Nejčastější modalitou, neboli možným způsobem realizace české rozvojové spolupráce jsou bilaterální projekty. Novější formou jsou pak projekty trilaterální, jejichž hlavní výhodou je spolufinancování projektů s jinými dárci. Významnou podporu rozvojovým zemím mohou představovat také vládní stipendia. Tyto modality považuji za nejdůležitější v rámci mé práce, jelikož na nich je možné demonstrovat některé klady či slabiny české ZRS. Z tohoto důvodu jim níže bude věnována samostatná podkapitola. Avšak to neznamená, že neexistují další modality, například mohou být v rámci rozvojové spolupráce poskytovány také zvýhodněné exportní úvěry, přímá rozpočtová podpora či delegovaná spolupráce.

4.4.1. Projekty

Nejčastější a stěžejní formou české rozvojové spolupráce jsou dvoustranné projekty. Česká republika se v této oblasti zaměřuje především na technickou spolupráci¹⁹. Tato forma spolupráce je v souladu s principem partnerství (viz kapitola 2.1.3) a zároveň umožňuje využití zkušeností českých expertů v jednotlivých sektorech (viz kapitola 4.3.1). Vzhledem k možnostem české ZRS by bilaterální projekty měly být vždy zacíleny na rozvoj lokálních komunit a jejich potřeb. O zadávání projektů rozhoduje ČRA, to probíhá ve formě veřejných zakázek či udělování různých dotací (Česká rozvojová agentura 2011: 6). V posledních letech se jako přínosné ukázaly i trilaterální projekty. Další skupinu rozvojových projektů tvoří tzv. malé lokální projekty (MLP) realizované při zastupitelských úřadech České republiky v zahraničí. Jejich prostřednictvím je možné realizovat i menší a více cílené rozvojové aktivity (Vláda České republiky 2010a: 24).

Jednotlivé fáze projektových cyklů jsou popsány v dokumentu *Metodika projektového cyklu*. Ve stručnosti, nejprve je důležité analyzovat potřebné dokumenty partnerských vlád a zohlednit také priority české ZRS. Dále je prověřena relevance, udržitelnost a proveditelnost návrhu projektu. Pak již následuje fáze realizace, při níž souběžně i probíhá monitoring. Poslední fází je evaluace. Při té jsou vyhodnocovány skutečné dopady na cílové skupiny (Česká rozvojová agentura 2011: 8-23). Jak jsem již zmiňovala v kapitole týkající se ČRA je v současnosti kladen větší důraz na hodnocení projektů a monitoring probíhá v každé etapě projektového cyklu. Je tak jednodušší sledovat skutečné dopady rozvojové pomoci.

¹⁹ Technická spolupráce zahrnuje aktivity, jejichž hlavním účelem je zvýšit úroveň a užití znalostí obyvatel partnerských zemí. Tyto aktivity zahrnují například: poradenství; know-how; semináře atp. Jsou prováděny například prostřednictvím zajištění lidských zdrojů nebo opatření pro zvyšování odborných kapacit.

4.4.2. Stipendia

Česká tradice poskytování stipendií sahá až do padesátých let minulého století (viz kapitola 3.1) Od této doby absolvovalo studium v Československu, respektive v České republice přibližně 21 450 stipendistů (Ministerstvo zahraničních věcí 2012f). Před rokem 2007 mohlo v České republice studovat s podporou státu 250 studentů, v letech 2013 až 2018 by takovému prostředky mělo dostávat minimálně 130 studentů z rozvojových zemí. Pro studium bakalářských, magisterských a doktorských studijních programů v českém jazyce je vyhrazeno 90 míst²⁰. Zbývajících 40 míst náleží pro studium navazujících magisterských a doktorských studijních programů v jazyce anglickém (ČTK 2012). Cílem i této redukce je zvýšit efektivitu stipendijního programu. Redukce proběhla také v počtu zemí ze kterých jsou stipendisté vybíráni. Podíl stipendistů z neprioritních zemí ZRS je přesto vyšší než z těch prioritních (Ministerstvo zahraničních věcí 2012g: 3, 13). Program vládních stipendií je ve společné gesci Ministerstva zahraničních věcí a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Spolupráce probíhá také s Ministerstvem zdravotnictví, které zajišťuje zdravotní péči o stipendisty a Ministerstvo vnitra pak rozhoduje o udělení dlouhodobých víz nebo povolení k pobytu (ČTK 2012). Stipendijní programy podle konečných hodnocení vedou v posledních letech obecně spíše k odlivu mozků z rozvojových zemí. Tyto odhady jsou však jenom nahodilé, jelikož neexistuje nějaký komplexní systém hodnocení toho, kde se stipendisté po vysoké škole angažují. Záleží tak na jejich vlastní iniciativě, zdali se rozhodnou kontaktovat česká ministerstva či jiné úřady po získání českého univerzitního diplomu. V současné době jsou nastavena mnohem přísnější kritéria, co se týče přijímání studentů. Dříve stačila pouze nominace příslušného ministerstva z jeho země původu. Dnes je však uchazeč povinen učit se rok český jazyk, pak se teprve může hlásit společně s českými studenty. Často se pak tedy uchazeči z rozvojových zemí hlásí na nelukrativní obory či na nějaké technické obory. Studium takovýchto

²⁰ Tyto stipendijní studijní programy zahrnují roční přípravný kurz českého jazyka.

oborů však pak nemají možnost využít po návratu do země původu v praxi. Na obory, z nichž nabyté vědomosti by student užil i doma se ale hlásí více studentů. Je tady také možnost zariskovat. Ale v případě, že by stipendista byl při přijímacím řízení neúspěšný, je pak nucen po roce studování jazyka, který doma využije jen stěží, vrátit se zpět do své země původu (Jelínek – Dessieová – Náprstek 2004: 8).

4.5.Finanční objem

Česká republika se snaží o plnění *Závěrů Rady EU* z roku 2005, podle kterých má jako nový členský stát usilovat o dosažení 0,17 % hrubého domácího důchodu (HND) v roce 2010. Této hodnoty se nám dle oficiálních statistik opravdu podařilo dosáhnout. V roce 2015 by se to ale mělo zvýšit na 0,33 % HND (Ministerstvo zahraničních věcí 2010a: 28). Z oficiálních statistik, publikovaných v roce 2012 Ministerstvem zahraničí v příručce *Česko pomáhá*, lze usoudit, že podle plánu procento HND každým rokem o něco málo roste až na rok 2011, zdali jsme schopni tímto tempem v roce 2015 dosáhnout kýžených 0,33 % je však otázkou (viz příloha č. 5).

V roce 2011 bylo na rozvojovou spolupráci vynaloženo 4 426,18 milionů korun. Většina z toho byla určena na pomoc multilaterální. Největším příjemcem té bilaterální se pak stal Afghánistán, do kterého proudilo v roce 2011 200,76 milionů korun za účelem ZRS. Země umístěné na prvních příčkách opravdu odpovídají zemím programovým, z projektových zemí pak byla nejvyšší částka roku 2011 poskytnuta Srbsku. Tato částka byla ve výši 56,37 milionů korun (viz příloha č. 6).

5. ANGOLA

V této kapitole se pokusím na příkladu Angoly demonstrovat pozitiva a negativa historické i současné podoby české ZRS. Angola je země, do které proudí prostředky z České republiky, respektive Československa, pod hlavičkou rozvojové spolupráce již od šedesátých let. Je důležité zmínit, že do roku 1989 byly všechny naše zahraničně-politické kroky řízeny ideologií východního bloku, tudíž pokud existovaly nějaké československé zahraničně-politické koncepce, byly sestaveny dle instrukcí ze Sovětského svazu. V první podkapitole je věnován značný prostor historicko-politickému vývoji Angoly, jelikož jím byly česko-angolské vztahy výrazně ovlivněny. Druhá a třetí podkapitola je již pak věnována době, kdy byla Angola jmenována jednou z prioritních zemí české ZRS. Stalo se tomu mimo jiné na základě toho, že zde bylo možno navázat na určitou tradici vzájemných vztahů.

5.1. Podpora MPLA (1960 – 1992)

„Možná dekolonizace Afriky a s ní i portugalské říše se od padesátých let jevila jako příležitost k rozšíření sovětského vlivu a sovětská zahraniční politika vtáhla Československo do plnění tohoto strategického úkolu“ (Klíma 2008: 282).

Jak již je patrné z citace odborníka na dějiny portugalsky mluvících zemí docenta Jana Klímy, tak byla v padesátých letech Československá zahraniční politika pod vlivem té sovětské. Tímto jsme se mimo jiné zavázali k šíření sovětského vlivu. V roce 1960, tedy v tzv. roce Afriky, byla tomuto černému kontinentu věnována nebývalá pozornost. Světové velmoci začaly bojovat o přízeň a vliv v každém z desítek nových států. Rychlý postup dekolonizace přinutil k činům také angolské nacionalisty. Deklaratorní program jednoho z angolských nacionalistických hnutí, Lidového hnutí za osvobození Angoly (MPLA) již od svého počátku vylučoval budoucí konstruktivní dialog s bývalým kolonizátorem, tedy s Portugalskem. Od doby, kdy byla v sousedním belgickém Kongu vyhlášena nezávislost byl angolský nacionalismus posílen a také bylo

zřejmě že nyní může ze severu do Angoly proudit politická, logistická i vojenská podpora z různých zdrojů (Klíma 2008: 175 – 179).

Co se týče Československa, to se na Africkém kontinentu pokusilo angažovat již na konci padesátých let. V této době hrálo Československo „roli jednoho ze sovětských agentů, který razil cestu pro další státy sovětského bloku, především pro samotný Sovětský svaz“. Všechny zahraničně politické aktivity v oblasti subsaharské Afriky byly prováděny na podněty, které přicházely z Moskvy. Pokud jsme někde postupovali samostatně, pak to bylo jedině proto, že jsme měli v té určité věci plnou sovětskou důvěru (Zídek – Sieber 2007: 7-8). Československo podporovalo všechny antikolonialistické kroky od počátku šedesátých let a zastávalo je i na mezinárodní půdě Valného shromáždění při důležitých hlasováních o udělení nezávislosti a právech národů na sebeurčení v letech 1960 – 1962, kdy jsme hlasovali proti Portugalsku (Klíma 2008: 282).

Dříve ve své práci zmiňuji, že žádná československá oficiální rozvojová politika před rokem 1989 neexistovala, ale i přesto zde byla určitá zahraničně-politická koncepce vůči africkým státům, jež byla schválena v roce 1961. V rámci této koncepce se dají označit dva cíle. Československo by mělo pomáhat upevňovat a rozšiřovat styky s africkými zeměmi a tak jim napomoci k jejich politické a hospodářské samostatnosti, a také bychom měli podle této koncepce pomáhat koloniálním národům v boji za nezávislost tím, že jim poskytneme politickou a materiální podporu. V této koncepci byly i mimo jiné stanoveny kategorie zemí (viz kapitola 3.1), jež vytvořily pomyslný žebříček, na jehož vrcholu bylo přijetí socialismu a navázání politického spojení s východním blokem. Do těchto kategorií byly řazeny země na základě sovětského hodnocení. Je důležité zmínit, že tato koncepce však zmiňovala jen nějaký velmi obecný zahraničně-politický postup vůči africkým zemím a také byla několikrát přehodnocována, jelikož v průběhu šedesátých let neměly země východního bloku detailní informace o politické či jiné situaci nově vzniklých států. Předvídat vývoj v těchto zemích bylo poměrně náročné, tak sovětský blok postupoval s určitou obezřetností. Mezi tyto země byly zařazeny ty, které měly

z hlediska Východu nepokrokovější politiku. Jinými slovy, v této skupině se nacházely státy, které již navázaly přímé diplomatické či hospodářské styky s některými ze států sovětského bloku. Angola byla na tento seznam přidána až v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let (Zídek -Sieber 2007: 12-17).

V roce 1961 vypukla v Angole guerillová válka, jejímž účelem bylo osamostatnění od kolonialistického Portugalska. Tyto boje byly vedené nacionalistickými hnutími: Lidovým hnutím za osvobození Angoly (MPLA); Národní osvobozenou frontou Angoly (FNLA) a Národním svazem pro úplnou nezávislost Angoly (UNITA). MPLA od samého počátku podporovalo socialistické principy (BBC 2012). Vůdci MPLA se tehdy hlásili k marxismu a spojení s východoevropskými režimy a rovněž se účastnili konferencí podporovaných Sovětským svazem, který bojoval za diplomatické uznání MPLA i v OSN²¹. Československo bylo vůbec jedním z jejich největších obhájců (Novák 2011). Těsně před vypuknutím prvních ozbrojených srážek dokonce navštívili vůdci MPLA Prahu se zájmem o československou zkušenost s budováním socialismu. Svou pozornost si tenkrát upoutali především velmi dobrou ideologickou znalostí. V návaznosti na tuto návštěvu pak Československo rozhodlo poskytovat MPLA rozsáhlou pomoc. Především se jednalo o měsíční příspěvek 3000 devizových korun a také zřízení a vybavení kanceláří pro ústředí MPLA. Mimoto bylo několik příslušníků MPLA vyškolen v bezpečnostní oblasti, rovněž byly Angolanům v Československu nabídnuty stážistické či studijní pozice (Zídek – Sieber 2007: 19-20). Po vypuknutí prvních bojů mezi koloniálním Portugalskem a angolským odbojem v únoru 1961 se pak Československo začalo zcela angažovat v proti-portugalské propagandě. Odboj v portugalských koloniích byl však podněcován celým světovým komunistickým blokem nejen Československem (Klíma 2008: 283).

²¹ Tato přímá podpora od Sovětského svazu a jeho spojenců vedla mnoho pozorovatelů k tomu, že viděli MPLA jako hnutí, které je loutkou Sovětského svazu. Vůdci hnutí MPLA však v té době tvrdili, že jejich program se řídí potřebami angolských obyvatel, nikoliv potřebami Sovětskému svazu (Garret 2012: 51).

MPLA však výrazně chyběl vojenský materiál. Z počátku byla ale patrná československá opatrnost při poskytování materiální podpory a to především z toho důvodu, že se hnutí MPLA nezdálo být politicky dostatečně stabilní. Českoslovenští představitelé se tak rozhodli pravidelně prověřovat politickou orientaci MPLA. Jinými slovy jsme si nebyli naprosto jistí, zdali je MPLA tím pravým angolským spojencem socialistického bloku a zdali právě toto hnutí bude v budoucnu hovořit prosovětsky. Z tohoto důvodu v roce 1962 československá vláda několikrát nevyhověla požadavku MPLA o poskytnutí vojenského materiálu. Československo v této souvislosti chvíli podporovalo i FNLA, ale později se udělalo jasno v tom, že zástupci FNLA straní spíše Západu. V roce 1965 navštívil tehdejší vůdce MPLA Agostinho Neto Prahu s požadavkem na zaslání velkého množství vojenského materiálu, obdržel však jen dalekohled a pět buzol a výmluvu na momentální československé hospodářské potíže. Ale tímto krokem bylo stvrzeno, že v budoucnosti bude jakoukoliv československou pomoc získávat právě a pouze MPLA. V roce 1966 získalo guerillové vojsko MPLA z Československa spíše symbolickou pomoc, a to: 30 plášťů do deště; 200 útočných nožů; 22 pistolí a 100 brožur Partyzán. Na konci šedesátých let se Československo muselo potýkat s vnitřními problémy, konkrétně s potlačením reformního hnutí, a tudíž byla československá přítomnost v oblasti Angoly dočasně oslabena. Avšak po nastolení Husákova režimu a personálních čistkách v československé zahraniční službě jsme se stali opět poslušným sovětským satelitem, následujícím sovětská mezinárodní stanoviska (Sieber 2008: 283-288).

Z tohoto textu je zřetelné, že československá zahraniční spolupráce byla v těchto letech plně v otěžích Sovětského svazu. Do této doby jsme však dle dostupných pramenů do Angoly žádnou větší dodávku zbraní nezaslali, avšak jsme hned z kraje osvobozeneckých bojů nabídli výcvik třem partyzánským bojovníkům MPLA.

V roce 1974, byla portugalská armáda již velmi unavená válčením proti separatistickým hnutím nejen v Angole, ale také ve svých dalších afrických

koloniích. Portugalsko začalo mít problémy také doma a po procesu politických změn byla vyhlášena nezávislost portugalských kolonií. V Angole místo oslav vytoužené nezávislosti vypukly okamžitě další boje, tentokrát mezi třemi hlavními nacionalistickými hnutími (CountryWatch Incorporated 2011: 9). Vůdcem MPLA byl v té době José Eduardo Dos Santos. Hnutí UNITA vedl Jonas Savimbi. Podporu UNITA vyjádřily Spojené státy a Jihoafrická republika. MPLA podporoval celý sovětský blok a přímo na angolském bojišti i kubánští vojáci (Novák 2011). Kuba se aktivně zapojovala do afrických osvobozeneckých hnutí již po desetiletí. Kubánští partyzáni, učitelé a lékaři operovali zejména v Guineji-Bissau, Angole a Mosambiku (Garret 2012: 52).

Výše zmíněné události se odehrály v poměrně rychlém sledu. Ještě v říjnu 1975 se na československé velvyslanectví obrátilo MPLA s žádostí přijmout bojovníky, kteří byli zranění z bojů proti portugalským vojskům, ale již v listopadu stejného roku byl schvalován československou vládou postup při uznávání angolské nezávislosti. Přílohy k uznání samostatné Angoly obsahovaly mimo jiné i výčet surovin, které by Angola mohla do Československa později exportovat²². Brzy se však ukázalo, že se odměn za předcházející podporu Československu jen tak nedostane. Podle očekávání jak Moskvy, tak i Luandy měla tato jednostranná pomoc stále pokračovat a to bez časového omezení (Sieber 2008: 289).

V roce 1976 byla zaslána do Angoly hmotná pomoc v podobě: 350 tun konzerv; paštik; sušených polévek; mýdla rovněž dvou miliónů krabiček zápalek. V tomtéž roce bylo také v zemi otevřeno československé velvyslanectví, v jehož čele stanul profesionální komunistický diplomat se zkušenostmi ze zemí Latinské Ameriky. Již zmíněné kubánské jednotky, které podporovaly v občanské válce MPLA, v boji využívaly československé protiletadlové zbraně a později jim byly zaslány i náboje do těchto zbraní. Suma za tento materiál činila 220 milionů korun, rovněž byly v rámci spolupráce poskytnuty i lehké kulometry s náboji za

²² Například ropu, železnou a měděnou rudu, bavlnu, kávu, banány a údajně také uran.

6,5 milionu korun. Většina z nich byla darována zcela bezplatně. Tato československá štědrost byla zapříčiněna politickými ohledy a také tím, že ostatní sovětské satelity již svou „pomoc“ zaslaly. V rámci rozvojové spolupráce byli do země posíláni taktéž expertní pracovníci z různých závodů a nákladní auta pro obnovu průmyslové kapacity v Angole. V této době zůstala káva jediným devízovým zdrojem země. Do země byli mimo průmyslových specialistů posláni také dva lékaři, kteří však v situaci naprostého kolapsu angolského zdravotnictví hráli poměrně nevýznamnou roli. Každý rok byla také nabídnuta místa 30 studentům na československých univerzitách a 5 míst na léčebných procedurách a v lázních pro angolské bojovníky za nezávislost (Sieber 2008: 289 -290).

Ze strany Sovětského svazu neustále zaznívala ujištění, že Angola je země velmi bohatá na přírodní surovinové zdroje a po překonání jistých obtíží se Československu prostředky vložené do této země jistě vrátí. V praxi to vypadalo však tak, že si Angola se Západem obchodovala v devízách, zatímco východní komunistické státy jí poskytovaly pomoc zcela zdarma. A tak byla další vojenská dodávka 15 000 samopalů a 200 000 párů vojenských bot zaslána do Angoly pouze za podmínky dlouhodobého úvěru. Československo poskytlo Angole možnost čerpání úvěru do výše 50 milionů amerických dolarů. Ty byly primárně určené na nákupy československého zboží a služeb. Vzájemné česlo-angolské vztahy kodifikovalo několik dokumentů, tím prvním z nich byla *Dohoda o vědeckotechnické spolupráci mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Angolské lidové republiky* (viz příloha č. 4), která byla podepsána roku 1978, definovala oblasti spolupráce a zřídila zvláštní československo-angolskou komisi. Úkolem tohoto smíšeného orgánu bylo dohlížet na plnění dohody (Ministerstvo zahraničních věcí 2006: 6). Pokud však angolská vláda veřejně hovořila prosovětsky, tak východnímu bloku nevadilo, že jedná s naftařskými společnostmi ze Západu a s jihoafrickým diamantovým kartelem, zvláště pak i proto, že by ze zisků mohla splatit již zmíněné úvěry. Další hmotné Československé dodávky pak tvořily: vozy Tatra; traktory Zetor či jiné

zemědělské stroje, v rámci zachování provozuschopnosti těchto strojů pak bylo zřízeno v Angole servisní technické středisko. Na konci sedmdesátých let pak v Angole působilo 41 československých specialistů, což byl nejvyšší počet československých pracovníků v rámci subsaharské Afriky. Ti působili ve výrobně zápalek, papíru a celulózy, rovněž také v pivovarnictví, textilním průmyslu a energetice. Dále zde působilo 12 veterinárních lékařů, kteří využívali tři pojízdné veterinární laboratoře pro očkování hospodářských zvířat (Sieber 2008: 291 – 292).

Na československých aktivitách v Angole po roce 1975, které by se nějakým způsobem daly považovat za rozvojové lze demonstrovat kromě toho, že byly stále řízeny ideologií východního bloku a obsahovaly dodávky zbraní²³, tak také byly sektorově velmi roztržštěné. Hmotné dodávky obsahovaly od hygienických potřeb přes potraviny až po zemědělské stroje. Českoslovenští experti působili hned v několika sektorech, například v zemědělství, energetice, v oblasti podpory průmyslové produkce, lesnictví a malý zlomek z nich i ve zdravotnictví. Teritoriálně byly tehdejší rozvojové aktivity také velmi roztržštěné, z dostupných zdrojů lze vyčíst, že prostředky proudily jak do hlavního města Luandy, tak do provincií nacházejících se ve středu země.

Obchodní dokumenty stále opakovaly, že vzájemné vztahy čeká velká budoucnost. Možná i z vidiny naděje takto výhodného závazku, mířily v roce 1980 do Angoly další československé finanční prostředky, a to ve výši dvou milionů korun, za účelem podpory volební kampaně MPLA. Do Československa pak přijel prezident a vůdce MPLA Dos Santos, který zde podepsal *Smlouvu o přátelství a spolupráci*. Jak už bývá zvykem angolských návštěv, tak i tentokrát byl předložen požadavek o vojenskou výzbroj. V roce 1982 tak do Angoly putovalo: 6000 samopalů; 100 samonabíjecích pušek; 200 těžkých kulometů; 1000 granátometů; 30 000 protipěchotních min; 25 vysílaček a zdravotnický materiál (Sieber 2008: 289-294). Tyto miny československé výroby jsou

²³ Zbraně však dle užší definice rozvojové spolupráce nejsou součástí rozvojových aktivit.

v Angole přítomny dodnes a velká část z nich je nevybuchlá²⁴. Vojenská pomoc, jež v průběhu osmdesátých let měla za cíl pomoci vyhrát občanskou válku, tak znehodnotila přínosy civilní složky pomoci (Horký 2010: 29).

V březnu 1983 pak došlo k incidentu v areálu celulózky v Alto Catumbele. Tento areál byl náhle přepaden skupinou ozbrojenců hnutí UNITA, kteří drželi 66 Čechoslováků jako rukojmí. Za jejich propuštění požadovali výměnu za vojáky a žoldnéře vězněné angolskou vládou. Zajímavostí je, že k propuštění československých rukojmí²⁵ vyzval při své dubnové mši i papež Jan Pavel II. Zajatci byli propuštěni postupně, po vlnách. Posledních 20 z rukojmích bylo propuštěno až v roce 1984 (Sieber 2008: 294 - 300).

Tento incident zapříčinil, že během druhé poloviny osmdesátých let výrazně klesla rozvojová pomoc poskytovaná angolské vládě, a ta pak v roce 1987 odmítla návrh na dohodu o výměně československého zboží za angolskou ropu. Přelomem ve vzájemných vztazích se stal rok 1992, kdy se při bojích v Luandě dostala sedmipatrová budova československého velvyslanectví do palebné čáry mezi vládní budovou a sídlem UNITA. V tomto důsledku tak po letech veškeré československé vztahy s Angolou výrazně ochladly až do roku 2002, kdy byl opět otevřen zastupitelský úřad České republiky v Luandě (Klíma 2008: 301 – 304). Intenzita česko-angolských vztahů lze odhadnout i na výčtu platných mezinárodních smluv (viz příloha č.4). Nejvíce smluv bylo uzavíráno během sedmdesátých a první polovině osmdesátých let, pak nastává krátké období bez spolupráce a další smlouvy jsou podepisovány až na přelomu roku 2000, kdy jsou vztahy mezi těmito zeměmi opět postupně obnovovány.

5.2. Angola jako programová země (2003 – 2010)

Dne 22.2. 2002 byl v přestřelce zabit vůdce povstaleckého hnutí UNITA Jonas Savimbi (Campos 2004). Tato událost znamenala zásadní zlom v občanské

²⁴ Tyto miny způsobují v dnešní době velké škody civilnímu obyvatelstvu, postíženy jsou především ženy a děti. Náklady na odstranění těchto min jsou mnohonásobně vyšší než na jejich výrobu (Waisová 2013).

²⁵ Mezi kterými byly i ženy a děti.

válce, která trvala prakticky od roku 1975²⁶. Vláda a UNITA bezprostředně poté uzavřely dohodu o příměří a hnutí UNITA se transformovalo na politickou stranu (Ministerstvo zahraničních věcí 2006: 10). Dalo by se tedy říci, že od roku 2002 se situace v zemi normalizuje. V tomto roce se také začaly v Angole intenzivně těžit přírodní zdroje a díky ziskům z ropy se Angolská ekonomika stala jednou z nejrychleji rostoucích v Africe. Nicméně i přes hojné příjmy z nerostných surovin většina obyvatel žije v devastující chudobě (Člověk v tísni).

Po prohlášení Madeleine Albright z roku 1997 o tom, že vládnoucí MPLA není stranou marxisticko-leninistického charakteru, byly na počátku 21. století obnoveny české styky se zemí, jejíž velký surovinový potenciál kontrastuje s potenciálem vyčerpané střední Evropy (Klíma 2008: 304). Po dočasném zmrazení česko-angolských vztahů v devadesátých letech tak došlo k opětovnému zahájení rozvojových aktivit. V letech 2003 - 2006 zde ČR působila v sektorech vzdělávání, zemědělství, lesnictví a rybolovu, ochrany životního prostředí a výroby a dodávek energie. Tento výběr sektorů byl poměrně široký, což reflektuje tehdejší sektorovou nezaměřenost české ZRS.

Angolská vláda v roce 2004 připravila svou *Strategii boje proti chudobě*. Strategie byla vypracována Ministerstvem plánování. To v dokumentu stanovilo několik prioritních oblastí, do kterých je zapotřebí soustředit rozvojovou pomoc přicházející do Angoly (Ministério do Planeamento 2003: 1). Jako hlavní cíl byla v tomto dokumentu vytyčena pomoc při návratu a zpětné integraci uprchlíků²⁷, demobilizovaných vojáků a jejich rodin. S tímto úzce souvisí podpora při nastartování produktivních aktivit, tedy například podpora zemědělství a zahájením poskytování základních sociálních služeb jako je například vzdělávání (Ministerstvo zahraničních věcí 2006: 11). Česká republika tak na základě principu partnerství, podle kterého je rozvojová spolupráce vedena poptávkou ze strany partnerských zemí a jejich potřebami (viz kapitola 4), vypracovala pro

²⁶ Předtím se v Angole válčilo za nezávislost, ozbrojený konflikt v zemi tak trval prakticky již od šedesátých let.

²⁷ Vnitřních i vnějších.

Angolu *Programovou strategií pro léta 2006 – 2010*, ve které jsme, v souladu s angolskou národní strategií, vytyčili zaměření i našich rozvojových aktivit především do sektoru zemědělství a školství. Angola již prakticky prioritní zemí české ZRS byla od roku 2002, ale v roce 2004 bylo *Usnesením č. 302/2004, k zásadám zahraniční rozvojové spolupráce České republiky po vstupu do Evropské unie* definováno to, že se stane pro další období zemí programovou. Tedy zemí, již je přiznávána v rámci ZRS nejvyšší priorita a existuje zde také nějaká speciální koncepce ZRS pro tuto zemi. Jak vyplývá z předchozího textu, jedním z důvodů k takovému rozhodnutí byla mimořádně silná tradice rozvojové spolupráce. Dalším z důvodů byla například i vysoká možnost rozvoje vzájemně prospěšných hospodářských vztahů. České výrobky mají v současnosti na angolský trh poměrně snadnou cestu, jelikož řada českých značek má v Angole historicky dobrou pověst (viz kapitola 5.1) (Ministerstvo zahraničních věcí 2006: 7).

Teritoriálně jsme naše aktivity soustředili především do provincie Bié, s hlavním městem Kuitem, která byla válkou postižena nejhůře. Její rozloha je pro představu srovnatelná s rozlohou České republiky (Ministerstvo zahraničních věcí 2006: 15 – 16). Například v roce 2008 v zemi probíhaly projekty pod vedením organizace Člověk v tísni či České zemědělské nebo Masarykovy univerzity. Projekty se konkrétně týkaly zvyšování kapacity vzdělávací infrastruktury a zvyšování kvality vzdělání v oblasti školství. V oblasti zemědělství pak probíhaly projekty s cílem poradenství v oblasti chovu ryb a drůbeže či podpory místních komunit v rozvoji zemědělské prvovýroby. Na tyto projekty byla vyčleněna částka v hodnotě přes 74 milionů korun (Ministerstvo zahraničních věcí 2008).

Například v roce 2003 započal v rámci české ZRS projekt *Centrum zemědělského vzdělávání* v provincii Bié, jehož realizátorem je Institut tropů a subtropů a Česká zemědělská univerzita v Praze. Tento projekt byl realizován v gesci ministerstva školství a skončil roce 2008. Jeho hlavním cílem bylo zajistit výuku všeobecných i odborných zemědělských předmětů na úrovni střední školy

a také aplikovaný výzkum a poradenství (Česká zemědělská univerzita 2007). Dopady tohoto projektu byly podle ČRA a pracovníků České zemědělské univerzity následující. V roce 2007 odmaturovali v Centru první studenti. Těmto studentům tak bylo umožněno například získat dobré uplatnění na trhu práce, několik málo by dokonce mohlo být přijato ke studiu na vysoké škole. Centrum si v provincii vydobylo poměrně prestižní status. Někteří studenti, za pomoci svých učitelů, organizují školení i pro místní farmáře. Vzdělávají je ve znalostech pěstování a pěstování místních plodin²⁸. Ve škole je také satelitní připojení k internetu, které drtivá většina studentů nikdy předtím ani neviděla, natož aby ho měla šanci využít. Výuce o internetu je tak v Centru věnován takřka celý semestr. Koncem školního roku jsou studenti schopni již hledat na internetu informace k tématům svých semestrálních prací (Česká rozvojová agentura 2008). Tento projekt byl základní projektem spojujícím sektory zemědělství a školství. Domnívám se, že právě tento projekt vytvořil určitou platformu pro další aktivity české rozvojové spolupráce v provincii Bié, pokládám tedy za velmi důležité se o tomto projektu zmínit.

Jak je patrné z předchozího textu, rozvojové aktivity v rámci Angoly byly v této době již sektorově i teritoriálně zaměřeny, avšak některé projekty byly vyhlašovány v gesci jednotlivých ministerstev až do roku 2008. Angola byla v letech 2006 -2010 jednou ze dvaceti prioritních zemí české ZRS, ale i přesto, že jednotlivé projekty vykazovaly pozitivní výsledky, nemohly do Angoly proudit dostatečné prostředky pro to, aby to mělo nějaké velmi výrazné dopady na snižování chudoby v této zemi.

Co hodnotím jako pozitivum je, že v této době byly do české rozvojové spolupráce v Angole pravidelně zapojovány jak NNO, tak ale i soukromý či akademický sektor. Z nevládních neziskových organizací v Angole působila a stále působí především organizace Člověk v tísni, která realizovala v provincii Bié realizuje od roku 2006 několik projektů věnujících se především obnově a

²⁸ Kterými jsou zejména kukuřice, fazole a podzemnice olejná.

zkvalitnění základního vzdělávání. „Neboť vesnické děti se dosud učí pod širým nebem, jen pět ze sta jich postoupí do 5. třídy a tři čtvrtiny učitelů nedokončily ani základní školu“ (Člověk v tísni). Tato NNO se ve všech svých projektech také snaží o zapojení místních obyvatel, respektive o zapojení místních vlád či organizací občanské společnosti. Konkrétně tedy nějakým způsobem zde probíhala spolupráce s Ministerstvem zemědělství, rozvoje venkova, rybolovu a životního prostředí provincie Bié či například s místní správou v Cuembě, což je jeden z okresů ve zmíněné provincii (Ministerstvo zemědělství: 13).

Co se týče spolupráce se soukromým sektorem, tak v roce 2009 zahájila společnost Allkon s.r.o. ve třech okresech v provincii Bié budování pěti základních škol. Z akademického sektoru se angažovala v Angole již zmiňovaná Česká zemědělská univerzita, ale také Masarykova univerzita v Brně, která realizovala v provincii Bié projekt, jehož cílem bylo v letech 2008 – 2010 otevření sociálně pedagogického centra, kde angolští pedagogové ve spolupráci s těmi českými vytvářeli strategii pro oblast volnočasové pedagogiky (Ministerstvo zahraničních věcí 2012e).

5.3.Současnost

V současnosti je Angola de jure považována za demokracii, nicméně de facto jí není. Současným prezidentem je José Eduardo dos Santos. Ten vládne již od roku 1979 a v roce 2012 byl znovu zvolen (Público 2012). Nyní se jím stal, jelikož podle ústavy schválené v roce 2010 prezidentem má být automaticky předseda vítězné strany (Zastupitelský úřad Pretoria 2012). Dos Santos v osmdesátých letech navštívil několikrát Prahu za lékařskými a obchodními účely a objevil se tak v československých novinách či tisku (Novák 2011).

Navzdory ekonomickému růstu, kterým Angola prošla v posledních letech patří stále mezi LDC (viz příloha č. 4). Důkazem mohou být i výsledky indexu lidského rozvoje, podle nějž je Angola v roce 2013 až na 148. místě. Podle tohoto měřítka se tak řadí v úrovni lidského rozvoje mezi země jako Bangladéš, Pákistán či Kamerun (UNDP 2013: 150).

Podle *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na léta 2010 – 2017* patří Angola mezi tzv. phase-out země. Znamená to, že v těchto státech bude spolupráce pokračovat v jiném rozsahu než v předchozím období, kdy Angola byla na seznamu programových zemí. Jinými slovy, Angola v současnosti již patří mezi země, se kterými je rozvojová spolupráce postupně ukončována. V této zemi lze tedy doporučit spíše realizaci MLP nestátních neziskových organizací (Ministerstvo zahraničních věcí 2010a: 15).

Projekty již od roku 2009 v této zemi nejsou v gesci jednotlivých ministerstev, ale ta si zde zachovala expertní roli, především tedy Ministerstvo zemědělství České republiky, které vydalo brožuru týkající se všech projektů realizovaných v jejich gesci, jejímž cílem bylo předat dosavadní zkušenosti a zachovat kontinuitu české rozvojové spolupráce nejen v Angole. V tomto dokumentu zdůrazňují také významnou roli průběžného monitoringu a celkových evaluací, díky kterým se mají zjistit reálné dopady rozvojové spolupráce na obyvatelstvo. A tak mimo jiné i díky českým rozvojovým projektům se po 30 letech v provincii Bié opět začala pěstovat pšenice a chovat ryby či kachny (Ministerstvo zemědělství: 7-15).

Co se týče angažování českého soukromého sektoru, tak všechny školy, jejichž stavba byla realizována firmou Allkon, s.r.o, byly dokončeny a předány Ředitelství školství provincie Bié v říjnu roku 2010 (Ministerstvo zahraničních věcí 2012d).

V roce 2012 probíhal v zemi již jediný větší projekt a to v sektoru vzdělávání. Jeho realizátorem byl Člověk v tísni. Projekt byl reakcí na nízký stupeň vzdělání u dětí v okresu Cuemba, v provincii Bié. Projekt se obecně zaměřoval na šíření cílů angolské školské reformy do rurálních oblastí tohoto okresu. Posiloval především pedagogické kapacity učitelů základních škol, ředitelů a zaměstnanců školské správy. Účelem projektu je dlouhodobé školení učitelů základních škol a praktického osvojení metod, cílů a obsahů školské reformy. V rámci tohoto projektu byly vytvořeny nové pedagogické materiály vycházející z potřeb žáků

a učitelů ve venkovských oblastech. Celkový rozpočet na realizaci byl 19 366 000 korun. Tento projekt je součástí širší koncepce NNO Člověk v tísní, zaměřené na rozvoj v tomto okrese. Celá koncepce je pak většinou financována španělskou vládní agenturou pro rozvoj (AECID) (Česká rozvojová agentura 2013). Spolupráce s jinými donory prostřednictvím trilaterálních spolupráce je tedy i co se angolského příkladu věcí pozitivní, jelikož organizace Člověk v tísní je tak schopna zajistit potřebné spolufinancování pro své projekty. Partnerem ve kofinancování českých rozvojových projektů je v Angole mimo AECID také UNICEF, díky jehož podpoře přiměla organizace Člověk v tísní, prostřednictvím rafinované názorné ukázky, k postavení více než tří stovek latrín obyvatel provincie Bié (Vodička 2012: 7).

Mimo české rozvojové projekty probíhaly v roce 2012 v Angole také MLP, které byly realizovány při zastupitelských úřadech. Jejich účelem je především podpora a upevnění udržitelnosti těch velkých rozvojových projektů. Tyto MLP se týkají především oblastí hygienické osvěty či alfabetizačních kurzů²⁹. Výhodou MLP je, že jejich prostřednictvím je možné realizovat i menší a více cílené rozvojové aktivity (Ministerstvo zahraničních věcí 2012e). Angolským studentům jsou pak stále nabízena vládní stipendia. V roce 2012 tak studovalo v České republice 7 vládních stipendistů z Angoly (Ministerstvo zahraničních věcí 2012d). Nevýhodou stipendijních programů je jejich hodnocení, jelikož neexistují v rámci české ZRS žádné oficiální statistiky, podle nichž by se dalo zjistit, zda se stipendisté vrátili do země svého původu. Ve většině případů se pak jedná o odhady. Avšak někteří bývalí stipendisté jsou ochotni organizovat se a kontaktovat zastupitelské úřady. Například v Angole se značný počet bývalých studentů českých vysokých škol uplatňuje na ministerstvu zemědělství, kde mohou uplatnit svou získanou kvalifikaci (Jelínek – Dessieová – Náprstek 2004: 10-11).

²⁹ Například v roce 2012 probíhaly zásluhou zastupitelských úřadů alfabetizační kurzy pro ženy v okrese Cuemba.

6. ZÁVĚR

Cílem práce bylo přiblížit současný stav zahraniční rozvojové spolupráce a zhodnotit, jaké jsou jeho klady či zápory a porovnat ho se stavem předešlým a demonstrovat tyto klady a zápory české rozvojové spolupráce na příkladu Angoly.

Co se týče historického kontextu, je podstatné nejprve zmínit, že v minulosti žádná česká rozvojová politika neexistovala. Všechny aktivity, které se nějakým způsobem dají považovat za rozvojové se řídily pouze potřebami Sovětského svazu. Rok 1960, jakožto rok kdy světové velmoci začaly bojovat o přízeň a vliv v každém z desítek nových států se stal vhodnou příležitostí pro šíření sovětského vlivu, k němuž jsme se zavázali se vstupem do RVHP. Před rokem 1989 zahrnovala naše zahraniční rozvojová pomoc i dodávku zbraní, jež je z užší definice rozvojové spolupráce vyloučena. V Angole jsme pravidelnými dodávkami vojenského materiálu podporovali hnutí MPLA při jejich osvobozeneckých bojích a také i v následné občanské válce. Československé dodávky zbraní do země začaly proudit však až po té, co MPLA prokázala svou náklonnost k marxisticko-leninistické ideologii. Dodávky vojenského materiálu v rámci rozvojové spolupráce mají jednoznačně negativní následky. Například nevybuchlé miny československé výroby jsou v Angole přítomné dodnes a jejich odstranění je mnohonásobně dražší než jejich výroba a instalace. Do Angoly v této době byli posíláni i čeští experti na zemědělskou či jinou průmyslovou produkci. Vojenská pomoc, ale kompletně znehodnotila přínosy té civilní složky pomoci. Dalo by se také říci, že před rokem 1989 jsme do Angoly nezasílali hmotnou pomoc a experty nezištně, bez vidiny budoucích výhodných ekonomických vztahů. Ty by však podle současné definice ODA měly být až sekundárním důsledkem rozvojových aktivit.

V průběhu sedmdesátých a osmdesátých let Československo poskytovalo rozvojovou pomoc v objemu v rozpětí od 0,7 % do 0,9 % HND, čímž jsme plnili nařízení vydané OSN o výši rozvojové pomoci. V porovnání se současností, v

roce 2011 Česká republika vynakládala na rozvojovou spolupráci pouze 0,125 % HND. Nicméně jak je patrné z předchozího textu, pouze číselné údaje nevyovídají příliš mnoho o skutečných dopadech na chudobu v rozvojovém světě. Na základě této zkušenosti a nařízení mezinárodních organizací, do nichž jsme postupně po roce 1995 začali vstupovat, byly do hodnotících dokumentů zaváděny mimo statistických číselných údajů i texty, které obsahovaly reálné dopady rozvojových aktivit. Tato proměna výstupních dokumentů byla dovršena v roce 2011, kdy ČRA stanovila *Metodiku projektového cyklu*, která přesně popisuje postup, kterého by se realizátoři, ale i jiní aktéři měli držet s tím, že je kladen velký důraz na evaluaci projektů, do které se zapojují expertní skupiny Rady ZRS, tedy zástupci jednotlivých resortů. Ministerstvo zemědělství tak například vydalo brožuru týkající se svých projektů v Angole, kde mimo statistických údajů přesně popisuje reálné dopady projektů, realizovaných v jeho gesci, na obyvatelstvo Angoly.

Co považuji za další pozitivum je zavedení různých principů do současné koncepce české ZRS. Například princip partnerství stanovuje, že by měla být vedena poptávkou ze strany partnerských zemí a jejich potřebami, které jsou zpravidla definované v národních rozvojových strategiích. Angolská vláda v roce 2004 připravila svou *Strategii boje proti chudobě*, na základě které probíhají všechny rozvojové aktivity v zemi, včetně těch českých. Podle tohoto principu se snažíme spolupracovat také s místní samosprávou v partnerských zemích. V Angole jsou partnery hned několika projektů Ministerstvo zemědělství, rozvoje venkova, rybolovu a životního prostředí provincie Bié či jiné hierarchicky nižší správní celky. Česká republika se také snaží o zvýšení transparentnosti české ZRS, což znamená, že usilujeme o zahrnutí i dalších aktérů. Do české ZRS jsou pravidelně zapojovány nestátní neziskové organizace. Spolupráce probíhá jak na úrovni jednotlivých NNO, tak na úrovni platformy FoRS. Co považuji za jednoznačné pozitivum je, že Česká republika disponuje poměrně silným nevládním sektorem. V Angole tak například působí a realizovala své projekty NNO Člověk v tísni, která zde působí i v rámci trilaterální spolupráce. Má tak

tedy kofinancovat projekty s jinými organizacemi a agenturami a díky tomu realizovat projekty, na které by jako samotná financemi nedisponovala. Snaha i o zintenzivnění spolupráce však probíhá i se soukromým sektorem, například prostřednictvím platformy PPZRS, jejíž zástupce je i členem expertního tělesa tvořeného především zástupci jednotlivých rezortů. Členy jsou i zástupci FoRS. Český nevládní a soukromý sektor má tak možnost ovlivňovat směřování české ZRS. Do české ZRS je zapojena i česká akademická obec. V Angole tak měla možnost působit a realizovala své projekty například Česká zemědělská univerzita či Masarykova univerzita v Brně. Domnívám se, že zavedení těchto principů byl krok ke zlepšení systému české ZRS, respektive ke zvýšení její efektivity a vzájemné provázanosti.

V současné době je oproti minulosti ZRS více zacílená jak sektorově, tak i teritoriálně. Výběr prioritních zemí i sektorů byl výrazně snížen a projekty převedeny z gesce devíti resortních ministerstev do gesce ČRA, což výrazně snížilo roztržitost, která byla jedním z negativ původního systému ZRS. V Angole tak do roku 2009 probíhaly projekty realizované v gesci Ministerstva zemědělství. Nyní zde probíhají projekty v gesci ČRA v sektoru zemědělství a vzdělávání teritoriálně zaměřené do provincie Bié. V minulosti byl výběr sektorů i teritoriální zaměření v rámci této země výrazně širší. Jako další pozitivum současné české ZRS vnímám to, že seznam českých prioritních sektorů byl podle oficiálních dokumentů sestaven především na základě zkušeností z předcházejícího období a na základě zvažování našich komparativních výhod. Na seznamu prioritních zemí jsou pak státy, v nichž je nějakým způsobem možno navázat na jistou tradici vzájemných vztahů.

Jako za další klad považuji to, že na současném seznamu figuruje i pět zemí ze seznamu LDC. Rozhodně kladně hodnotím i přínosy MLP, které realizují zastupitelské úřady na základě znalosti o daném teritoriu a které adresně doplňují velké projekty v gesci ČRA. V Angole tak například tyto projekty tvoří podporu při alfabetizačních programech a celkové udržitelnosti realizovaných projektů.

Avšak i současná podoba české rozvojové spolupráce má svá negativa, především tedy nejnovější střednědobá koncepce stanovuje poměrně obecné cíle.

Stále tu je také, co se široké veřejnosti týče, nedostatečná informovanost o české ZRS, což způsobuje její nedostatečnou veřejnou podporu. Snahy tento stav změnit tu však jsou, například některé NNO pořádají konference a mediální kampaně s cílem informovat obyvatele České republiky o jejich činnosti v rozvojových zemích. Velké české politické strany však stále tuto nedílnou součást české zahraniční politiky vnímají jako velmi okrajovou část svých programů. Další negativum se podle mého týká konkrétní modality rozvojové spolupráce a to stipendijních programů. Domnívám se že vládní stipendia kvůli zpřísnění přijímacích procedur v posledních letech mají za následek spíše odlivu mozků z rozvojových zemí.

Při celkovém hodnocení současné podoby české ZRS lze říci, že je nyní více transparentní, také více zacílená a centralizovaná a je dbán větší důraz na její efektivitu a její reálné dopady v rozvojovém světě. Všechny kroky, které byly provedeny v zájmu zlepšení české ZRS souvisejí se vstupem České republiky do západních integračních struktur a implementaci různých mezinárodních dokumentů týkajících se rozvojové spolupráce, jíž jsme se mimo jiné zavázali do roku 2015 vydávat 0,33 % našeho HND na rozvojové aktivity. Nakolik je tento cíl reálný vypovídají statistiky z předešlých let, kdy jsme na tuto nedílnou součást české zahraniční politiky vydávali zhruba polovinu požadovaných prostředků.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Adamcová, Nicole (2006): *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky*. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.

Alkire, Sabina (2010): *Human Development: Definitions, Critiques, and Related Concepts*. Oxford Poverty & Human Development Initiative: Oxford (Dostupné na: http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/OPHI_WP36.pdf, 10. 3. 2013).

Alterung, Tilman (2007): *Trilateral Development Cooperation with "New Donors"*. (Dostupné na: [http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/\(ynDK_contentByKey\)/ADMR-7BMJ4N/\\$FILE/5%202007%20EN.pdf](http://www.die-gdi.de/CMS-Homepage/openwebcms3.nsf/(ynDK_contentByKey)/ADMR-7BMJ4N/$FILE/5%202007%20EN.pdf), 31. 3. 2013).

Campos, G. (2004): *Savimbi podia ter sido... poupado*. *Angonoticias*. 5. 4. 2004. (Dostupné na: <http://www.angonoticias.com/Artigos/item/493/savimbi-podia-ter-sido-poupadoznamenala>, 1. 4. 2013).

Česká rozvojová agentura (2008): *Centrum zemědělského vzdělávání v roli prestižní angolské školy*. (Dostupné na: http://www.czda.cz/editor/filestore/File/rozvojove_projekty_cr/angola.doc, 2. 4. 2013).

Česká rozvojová agentura (2010a): *Rada pro ZRS*. (Dostupné na: <http://www.czda.cz/akteri-zrs-cr/rada-pro-zrs.htm>, 20. 3. 2013).

Česká rozvojová agentura (2010b): *Statut ČRA*. (Dostupné na: <http://www.czda.cz/editor/filestore/File/StatutCRA2010.pdf>, 17. 3. 2013).

Česká rozvojová agentura (2010c): *Trilaterální spolupráce*. (Dostupné na: <http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-cr-zrs/trilateralni-spoluprace.htm>, 31. 3. 2013).

Česká rozvojová agentura (2010d): *Úkoly ČRA*. (<http://www.czda.cz/cra/codelame.htm>, 17. 3. 2013).

Česká rozvojová agentura (2011): *Metodika projektového cyklu*. (Dostupná na: http://www.czda.cz/download.php?group=stranky3_soubory&id=468, 29. 3. 2013).

Česká rozvojová agentura (2013): *Zvýšení kvality základního vzdělávání v rurálních oblastech okresu Cuemba*. (Dostupné na: <http://www.czda.cz/cra/projekty/angola/zvyseni-kvality-zakladniho-vzdelavani-v-ruralnich-oblastech-okresu-cuemba-.htm>, 1. 4. 2013).

Česká zemědělská univerzita (2007): *Centrum zemědělského vzdělávání v provincii Bié – Angola*. (Dostupné na: <http://www.projects.its.czu.cz/angola/index.html>, 31. 3. 2013).

Česko proti chudobě: *Kdo jsme*. (Dostupné na: <http://www.ceskoprotichudobe.cz/?id=18-kdo-jsme>, 20. 3. 2013).

Člověk v tísni: *Angola*. (Dostupné na: <http://www.clovekv tisni.cz/cs/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/zeme/angola>, 14. 4. 2013).

ČTK (2012): *Vládní stipendia by ročně mělo získávat nejmíň 130 studentů*. (Dostupné na: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/vladni-stipendia-by-rocne-melo-ziskavat-nejmin-130-studentu/786666>, 29. 3. 2013).

EU (2007): *Evropský konsenzus o rozvoji*. (Shrnutí dostupné na: http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/r12544_cs.htm, 20. 3. 2013).

FoRS: *Seznam členů a pozorovatelů FoRS*. (Dostupný na: <http://www.fors.cz/clenove-a-pozorovatele/seznam-clenu-a-pozorovatelu/#.UUospBw02Sp>, 22. 3. 2013).

Garret, James (2012): *The lessons of angola: an eyewitness report*. Black Schollar 42 (2). Str. 46-59. (Dostupné na: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=616af59b-26fd-44e1-8d17-16ecaa5e76bf%40sessionmgr11&vid=7&hid=24>, 1. 4. 2013).

Glopolis (2004): *O Glopolis*. (Dostupné na: <http://glopolis.org/cs/o-glopolis/>, 20. 3. 2013).

Glopolis (2010): *Kdo hledí za plot české zahrádky. Analýza globální agendy v osmi stranických programech pro volby 2010*. (Dostupné na: <http://glopolis.org/cs/clanky/o-cem-volby-nejsou/>, 21. 4. 2013).

Halaxa, Petr: Zahraniční pomoc ve vztazích vyspělých a rozvojových zemí. In: Jehlička, Petr; Tomeš, Jiří; Daněk, Petr (2000): *Stát, prostor, politika - vybrané kapitoly z politické geografie*. KSGRR Přf UK: Praha. (Dostupné na: <http://prg.xf.cz/kniha/kap4.htm>, 12. 3. 2013).

Halaxa, Petr; Lebeda, Petr (1998): Mnohostranná rozvojová pomoc České republiky. *Mezinárodní politika* 98 (4).

Hendl, Jan (2005): *Kvalitativní výzkum - Základní teorie a aplikace*. Portál: Praha.

Horký, Ondřej (2010): *Česká rozvojová spolupráce – diskursy praktiky a rozpory*. Slon: Praha.

Hronová, Tereza (2012): Česko dělá to, co je v jeho možnostech – rozhovor s Martinem Náprstkem z České rozvojové agentury. *Rozvojovka* 2012 (3). Str. 2.

Informační centrum OSN (2004): *Rozvojové cíle tisíciletí: Jak v České republice?* Informační centrum OSN: Praha. (Dostupné na: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=987>, 10. 3. 2013).

Jelínek, Petr aj.: Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky. In: Hokrová, Marie; Táborská, Sylva (eds.) (2008): *Globální problémy a rozvojová*

spolupráce. Člověk v tísni: Praha. (Dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/16_manual-globalni-problemy-a-rozvojova-spoluprace.pdf, 12. 3. 2013).

Jelínek, Petr; Dessieová, Květa; Náprstek, Martin (2004): *Analýza poskytování vládních stipendií ke studiu na veřejných vysokých školách občanům z rozvojových a jiných potřebných zemí. Ústav Mezinárodních vztahů: Praha. (Zkrácená verze analýzy dostupná na: http://www.mzv.cz/file/397200/Analyza_poskytovani_stipendii_zkracena_verze.pdf, 16. 4. 2013).*

Klíma, Jan (2008): *Dějiny Angoly. Nakladatelství lidové noviny: Praha.*

Kořan, Michal. Jednopřípadová studie. In Drulák, Petr a kol. (2008): *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Portál: Praha.*

Menshik, Tomáš (2005): *Stipendium aneb Cesta tam a zase zpátky. (Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/273-stipendium-aneb-cesta-tam-a-zase-zpatky.htm>, 29. 3. 2013).*

Ministério do Planeamento (2003): *Estratégia de Combate à Pobreza. (Dostupná na: <http://www.angolaemb.se/Actualidades/Combate%20a%20pobreza.pdf>, 1. 4. 2013).*

Ministerstvo zahraničních věcí: *Seznamy zasedání Rady pro ZRS. (Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koordinace_zrs/rada_pro_zahranicni_rozvojovou/zapisy_ze_zasedani_rady_pro_zrs.html, 22. 3. 2013).*

Ministerstvo zahraničních věcí (2005a): *1948: Likvidace samostatné zahraniční politiky. (Dostupné na:*

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/unor_1948_na_mzv.html, 16. 4. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2005b): *Koncepce transformační politiky a popis Programu transformační spolupráce (TRANS)*. (Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/lidska_prava/transformacni_spoluprace_1/koncepce_transformacni_spoluprace.html, 25. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2006): *Program rozvojové spolupráce mezi českou republikou a angolou na období 2006 – 2010*. (Dostupný na: www.fors.cz/user_files/angola.pdf, 31. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2007): *Mnohostranná zahraniční rozvojová spolupráce ČR*. (Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_a_zrs_cr/index.html, 1. 4. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2008): *Projekty ZRS ČR v roce 2008 podle zemí*. (Dostupné na: http://www.mzv.cz/public/18/95/6d/405049_232536_Priloha_2_regiony.xls, 1. 4. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2010a): *Koncepce transformační politiky*. (Dostupná na: http://www.mzv.cz/file/517290/NOVA_KONCEPCE_TP_final.doc, 24. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2010b): *Základní dokumenty zahraniční rozvojové spolupráce ČR*. (Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/zakladni-dokumenty-rozvojova-spoluprace-1312.html>, 29. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2011a): *Česká republika a DAC*. (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/oecd_dac/ceska_republika_a_dac.html, 19. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2011b): *Další země*. (Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/dalsi_zeme/index.html, 31. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2011c): *Koordinace ZRS*. (Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koordinace_zrs/index.html, 20. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2012a): *Česko pomáhá*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: Praha. (Dostupné na http://www.mzv.cz/file/876652/Ceska_Republika_Pomaha.pdf, 18. 2. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2012b): *Programové země*. (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/programove_zeme/index.html, 19. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2012c): *Projekty ZSR ČR v Moldavsku – 2012*. (Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/906773/Moldavsko_Prehled_projektu_2012_Moldavs_ko_web_FINAL02112012.xls, 26. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2012d): *Přehled aktuálních projektů ZRS v Angole - 2012*. (Dostupný na: http://www.mzv.cz/file/929375/ANG_Prehled_projektu_2012_na_web.xls, 27 . 4. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2012e): *Přehled projektů ZRS v Angole - 2003-2012*. (Dostupný na: http://www.mzv.cz/file/929377/ANG_Prehled_projektu_ZRS_CR_v_Angole_20_03_2012.xls, 27 . 4. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2012f): *Stipendia*. (Dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/stipendia/index.html, 29. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2012g): *Vyhodnocení programu vládních rozvojových stipendií*. (Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/860240/Vyhodnoceni_programu_vladnich_stipendii.pdf, 29. 3. 2013).

Ministerstvo zahraničních věcí (2013): *Společné tiskové prohlášení MZV a MO ČR: Po pěti letech končí práce rekonstrukčního týmu v Lógaru*. (http://afghanistan.mzv.cz/prtlogar/cz/bezpecnost/prace_rekonstrukcniho_tymu_s_koncila_po.html, 23. 3. 2013).

Ministerstvo zemědělství: *Zahranicní rozvojová spolupráce České republiky v oblasti zemědělství, rozvoje venkova, lesního a vodního hospodářství*. (Dostupné na: http://eagri.cz/public/web/file/45710/Zahranicni_rozvojova_spoluprace_CR_v_oblasti_zemedelstvi....pdf, 27. 4. 2013).

Novák, Martin (2011): Angolský přítel Husáka Dos Santos po 33 letech skončí. *Aktuálně.cz*. 18. 9. 2011. (Dostupné na: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/afrika/clanek.phtml?id=714338>, 29. 3. 2013).

OECD: *Členové DAC*. (<http://www.oecd.org/dac/dacmembersdatesofmembershipandwebsites.htm>).

OECD: *Členové OECD*. (Dostupné na: <http://www.oecd.org/about/membersandpartners/>, 9. 3. 2013).

OECD: *Seznamy příjemců oficiální rozvojové pomoci*. (Dostupné na: <http://www.oecd.org/dac/stats/daclistofodarecipients.htm>, 9. 3. 2013).

OECD (2005): *The Paris Declaration on Aid Effectiveness*. OECD. (Překlad dostupný na: http://www.mzv.cz/file/687294/Parizska_deklarace_2005.doc, 10. 3. 2013).

OECD (2008a): *Accra Agenda for Action*. OECD. (Překlad dostupný na: http://www.mzv.cz/file/687291/Akcni_agenda_z_Akkry.doc, 11. 3. 2013).

OECD (2008b): „*Is it ODA?*“. OECD. (Dostupné na <http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>, 10. 3. 2013).

OECD (2009): *Development Cooperation Report*. OECD: Paris. (Dostupné na http://www.oecd-ilibrary.org/development/development-co-operation-report-2009_dcr-2009-en, 10. 3. 2013).

OECD (2013): *Development Assistance Committee*. (<http://www.oecd.org/dac/developmentassistancecommitteedac.htm>, 10. 3. 2013).

OSN: *Rozvojové cíle tisíciletí*. (Dostupné na: <http://www.un.org/millenniumgoals/bkgd.shtml>, 10. 3. 2013).

OSN (2003): *Monterrey Consensus of the International Conference on Financing for Development*. OSN: New York. (Dostupné na: <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>).

Pánek, Šimon (2012): Editorial. *Rozvojovka* 2012 (3). Str. 1.

PPZRS: *O platformě*. (Dostupné na: <http://www.ppzrs.org/inpage/o-platforme/>, 23. 3. 2013).

Público (2012): José Eduardo dos Santos reeleito Presidente de Angola. *Público*. 1. 9. 2012. (Dostupné na: <http://www.publico.pt/mundo/noticia/jose-eduardo-dos-santos-reeleito-presidente-de-angola-1561313>, 29. 3. 2012).

Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci (2008): *Zápis z 1. zasedání Rady pro ZRS.* (Dostupné na: http://www.mzv.cz/public/68/15/f0/75790_14945_Z_2008_01.doc, 22. 3. 2013).

Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci (20013): *Zápis z 26. zasedání Rady pro ZRS.* (Dostupné na: http://www.mzv.cz/public/5a/c9/b5/956675_881788_Zapis_Rada26.doc, 22. 3. 2013).

Sieber, Karel: Na pomoc angolskému odboji. In: Klíma, Jan (2008): *Dějiny Angoly.* Nakladatelství lidové noviny: Praha.

Stoyanov, Robert aj.: Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky. In: Hokrová, Marie; Táborská, Sylva (eds.) (2008): *Globální problémy a rozvojová spolupráce. Člověk v tísni: Praha.* (Dostupné na: http://www.rozvojovka.cz/download/docs/16_manual-globalni-problemy-a-rozvojova-spoluprace.pdf, 12. 3. 2013).

Světová banka: *Analýzy chudoby.* (Dostupné na: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/EXTPA/0,,contentMDK:20202162~menuPK:6626650~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:430367~isCURL:Y,00.html>, 28. 4. 2013).

The guardian: *Development co-operation: aid by any other name.* (Dostupné na: <http://www.guardian.co.uk/global-development/poverty-matters/2011/jul/27/aid-and-development-coordination>, 28. 3. 2013).

UNDP (1990): *Development Report.* (Dostupný na: http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1990_en_front.pdf, 21. 3. 2012).

UNDP (2013): *Human Development Index.* (Dostupný na: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>, 30. 3. 2013).

UNDP (2013): *Human Development Report – 2013.* (Dostupný na: http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2013_EN_complete.pdf, 1. 4. 2013).

Vláda České republiky (1995): *Usnesení vlády České republiky č. 153/1995, k zásadám pro poskytování zahraniční pomoci.* (Dostupné na: http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/7897B04C221A1F30C12571B6006BDB3E, 14. 3. 2013).

Vláda České republiky (2004): *Příloha usnesení vlády č. 302/2004, Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie.* (http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/66E45F679EF975CAC12571B6006EB537, 16. 4. 2013).

Vláda České republiky (2007a): *Návrh na transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce* ČR. (http://www.mzv.cz/file/75626/Transformace_systemu_ZRS_final.doc, 14. 3. 2013).

Vláda české republiky (2007b): *Příloha Usnesení vlády České republiky č. 1439/2007, o zřízení Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci.* (Dostupná na: [http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/94D278BF4B51C172C125756600241797/\\$FILE/1439%20p%C5%99%C3%ADloha%20w071219a.1439.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/94D278BF4B51C172C125756600241797/$FILE/1439%20p%C5%99%C3%ADloha%20w071219a.1439.pdf), 20. 3. 2013).

Vláda České republiky (2007c): *Usnesení vlády České republiky č. 1070/2007, k transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky.* (Dostupné na: [http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/044D1746E5B3D1EDC125735500251598/\\$FILE/uv070919.1070.doc](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/044D1746E5B3D1EDC125735500251598/$FILE/uv070919.1070.doc), 14. 3. 2013).

Vláda České republiky (2010a): *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017.* (Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/501254/Koncepce_ZRS.doc, 18. 3. 2013).

Vláda České republiky (2010b): *Zákon č. 151/2010 Sb., o zahraniční spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů.* (Dostupný na:

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/zakon_o_zahranicni_rozvojove_spolupraci.html, 17. 3. 2013).

Vodička, Milan (2012): Apoštolové latrín v Angole. *Rozvojovka* 2012 (3). Str. 7.

Waisová, Šárka (2013): *Řešení konfliktů* (přednáška). 25. 3. 2013. Fakulta filozofická ZČU v Plzni: Plzeň.

WHO: *Definice rozvojové spolupráce*. (Dostupná na: <http://www.who.int/trade/glossary/story016/en/index.html>, 9. 3. 2013).

Zastupitelský úřad Pretoria (2012): *Souhrnné teritoriální informace*. (Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/angola.html>, 14. 4. 2013).

Zídek, Petr; Sieber, Karel (2007): *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948 – 1989*. Ústav mezinárodních vztahů: Praha.

8. RESUMÉ

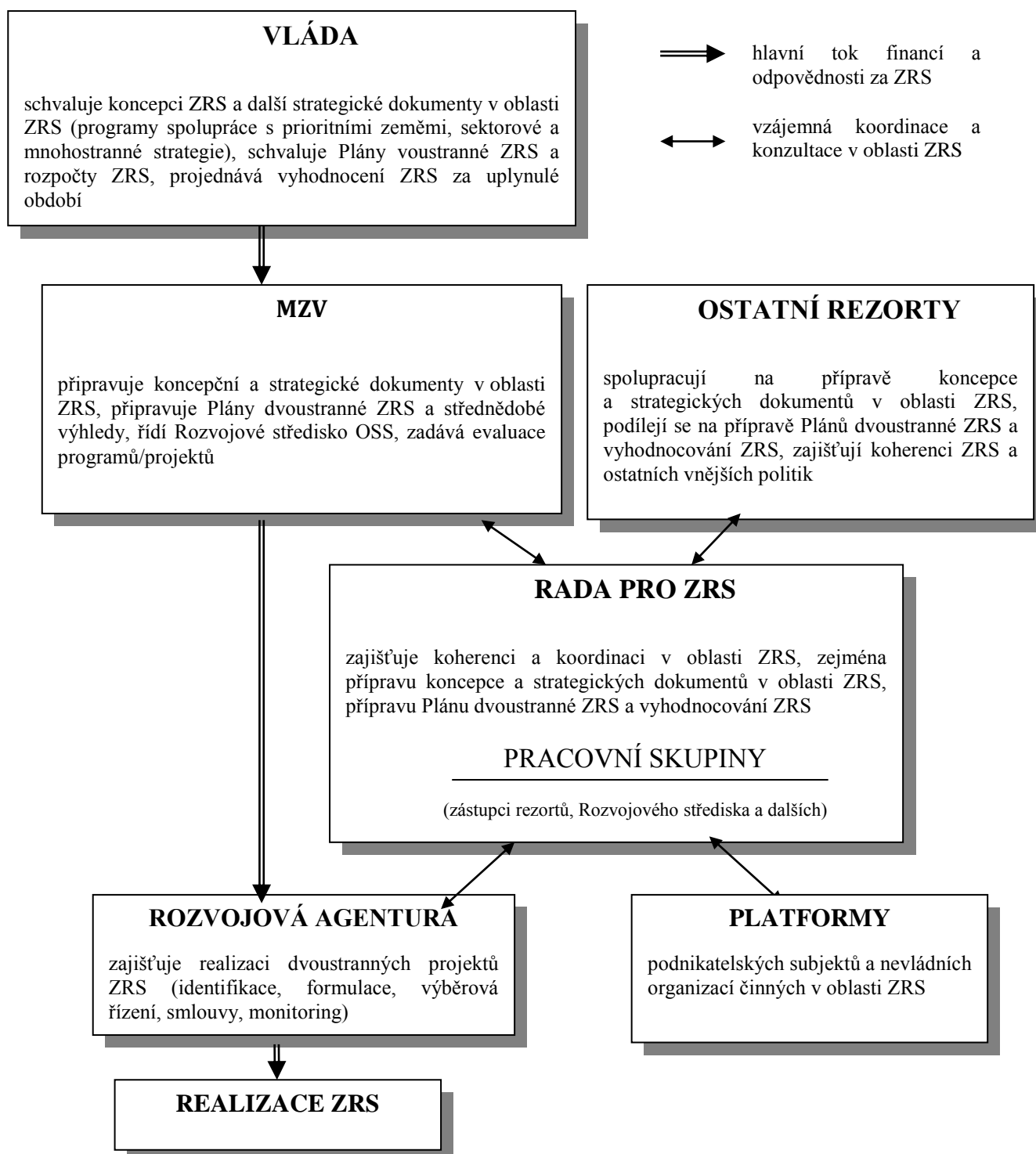
According to the World Bank there were 52 % of people with a daily income of less than \$ 1.25 living in the developing world in the early eighties. This percentage corresponded to 1.94 billion people. During the following nine years it lowered to 43 %, corresponding to 1.91 billion people. By 2008, this number represented the number of people in absolute poverty, and managed to reduce to 1.29 billion, which means a reduction to 22 %. Reducing poverty is a challenge faced by developed and developing countries together. The Czech Republic is one of the richest countries in the world and as one of these is bound to provide development assistance to poorer countries.

This bachelor thesis deals with the Czech development assistance. Its aim is to find out what are pros and cons of the Czech development assistance in present, compare it to the past and demonstrate it on the example of Angola. This bachelor thesis consists of four main parts.

The theoretical framework of the thesis is described in the first chapter. The most attention is dedicated to key international documents such as The Millenium declaration or The Paris declaration. The second chapter describes the historical development of Czech development cooperation since the very beginning. The third chapter titled The present state of Czech development assistance is the longest one. It consists of several shorter sub-chapters in which the pros and cons of the Czech development assistance are described. The fourth and last chapter, demonstrates the pros and cons on the example of Angola both from historical and current perspectives. Czech development activities flow into this country since early sixties.

9. PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Institucionální zajištění ZRS po transformaci

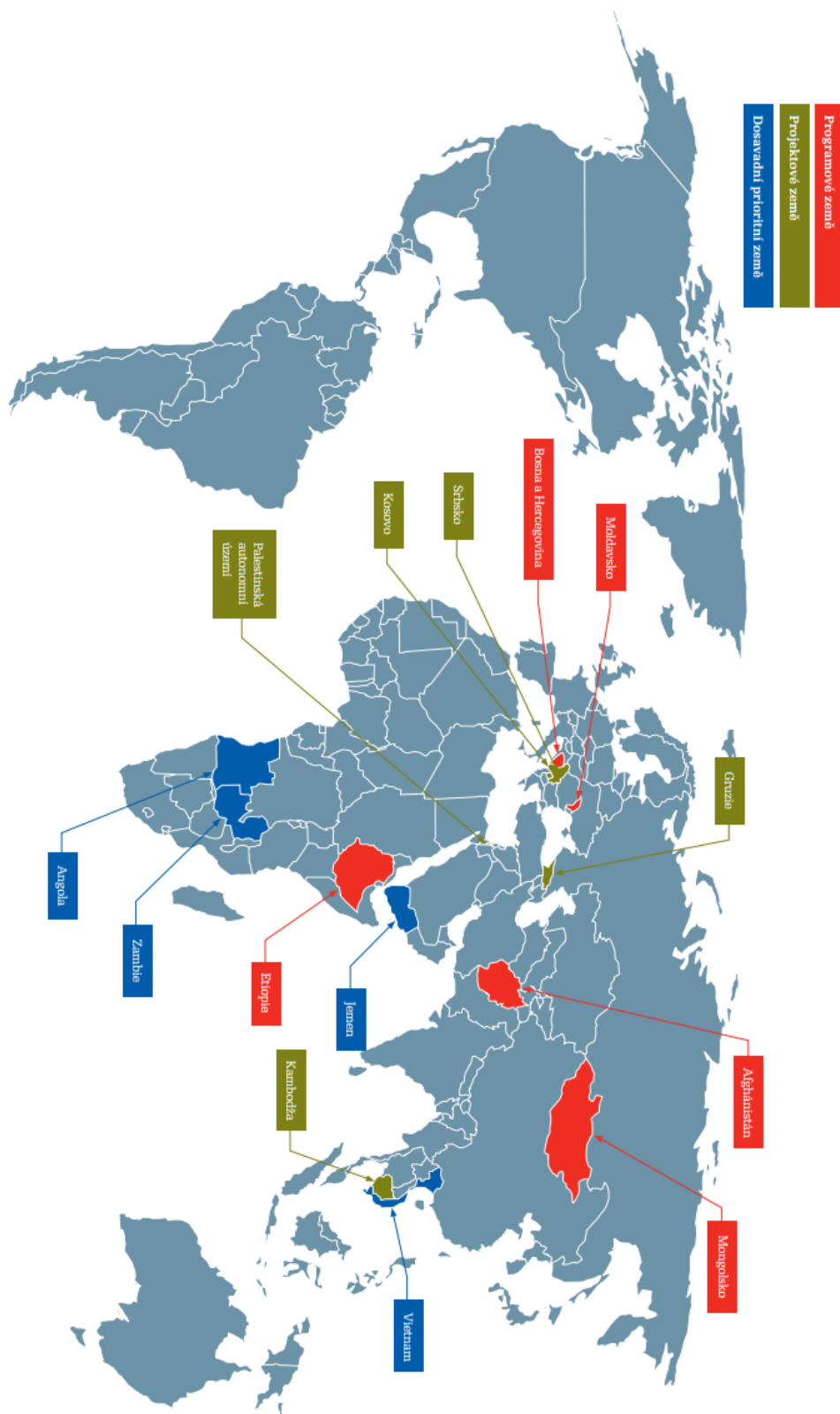

Zdroj : Vláda České republiky (2007a): *Návrh na transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR.*

(<http://www.mzv.cz/file/75626/Transformace systemu ZRS final.doc>,

14.3.2013).

Příloha č. 2: Mapa prioritních zemí české rozvojové spolupráce

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky (2012a): Česko pomáhá. (Dostupné na: http://www.mzv.cz/file/876652/Ceska_Republika_Pomaha.pdf, 23.3.2013)

Příloha č. 3: Seznam nejméně rozvinutých zemí

LIST OF LEAST DEVELOPED COUNTRIES

Africa (34)

1	Angola	18	Madagascar
2	Benin	19	Malawi #
3	Burkina Faso #	20	Mali #
4	Burundi #	21	Mauritania
5	Central African Republic #	22	Mozambique
6	Chad #	23	Niger #
7	Comoros *	24	Rwanda #
8	Democratic Republic of the Congo	25	São Tomé and Príncipe *
9	Djibouti	26	Senegal
10	Equatorial Guinea	27	Sierra Leone
11	Eritrea	28	Somalia
12	Ethiopia #	29	South Sudan
13	Gambia	30	Sudan
14	Guinea	31	Togo
15	Guinea-Bissau *	32	Uganda #
16	Lesotho #	33	United Republic of Tanzania
17	Liberia	34	Zambia #

Asia (14)

1	Afghanistan #	8	Nepal #
2	Bangladesh	9	Samoa *
3	Bhutan #	10	Solomon Islands *
4	Cambodia	11	Timor-Leste *
5	Kiribati *	12	Tuvalu *
6	Lao People's Democratic Republic #	13	Vanuatu *
7	Myanmar	14	Yemen

Latin America and the Caribbean (1)

1	Haiti *
---	---------

* Also a Small Island Developing State

Also a Landlocked Developing Country

Zdroj: OSN: List of Least Developed Countries. (Dostupné na: <http://www.unohrlls.org/en/ldc/25/>, 26.3.2013).

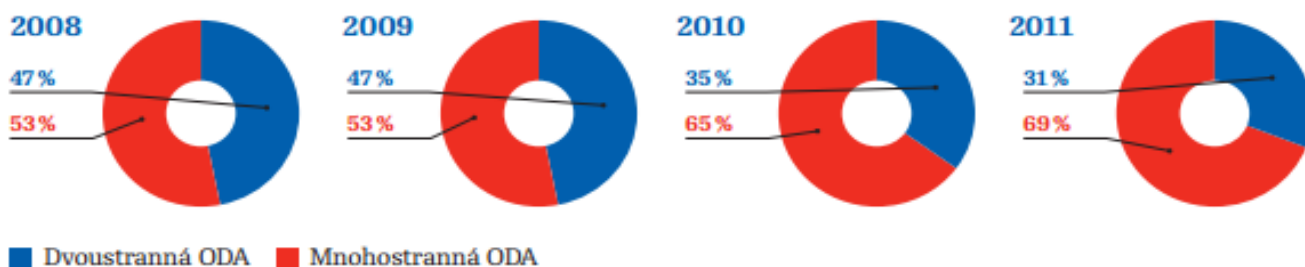
Příloha č. 4: Platné mezinárodní dohody mezi ČR a Angolou

Název dohody	Datum a místo podepsání dohody
Dohoda o vědeckotechnické spolupráci mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Angolské lidové republiky	10. 3. 1978, Luanda
Obchodní dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Angolské lidové republiky	10. 3. 1978, Luanda
Úvěrová dohoda mezi Československou socialistickou republikou a Angolskou lidovou republikou	12. 10. 1981, Praha
Rámcová dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Angolské lidové republiky o hospodářské, průmyslové a technické spolupráci	2. 3. 1982, Luanda
Program technicko-ekonomické a obchodní spolupráce mezi Československou socialistickou republikou a Angolskou lidovou republikou	2. 3. 1982, Luanda
Dodatek k Úvěrové dohodě mezi Československou socialistickou republikou a Angolskou lidovou republikou ze dne 12. října 1981	17. 5. 1985
Deklarace o bilaterálních vztazích mezi Českou republikou a Angolskou republikou	1. 12. 1999, Praha
Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Angolské republiky o sukcesi do dvoustranných smluv sjednaná výměnou nót	19. 3. 2001, Luanda

Zdroj: Ministerstvo zahraničí České republiky (2006): Program rozvojové spolupráce mezi českou republikou a angolou na období 2006 – 2010. (Dostupný na: www.fors.cz/user_files/angola.pdf, 31.3.2013).

Příloha č.5: Finanční objem české rozvojové spolupráce

	2008	2009	2010	2011
ODA celkem	4 245,29	4 077,43	4 341,78	4 426,18
LA Dvoustranná ODA	1 995,48	1 918,70	1 514,20	1 359,88
1. rozpočtová podpora	0,00	0,00	15,20	0,00
2. hlavní podpora nevládním organizacím, společné programy a fondy	16,69	32,47	12,88	38,42
3. projektové intervence	1 123,97	855,86	566,30	598,75
4. experti a další technická spolupráce	412,42	372,19	444,29	273,40
5. stipendia a související náklady	111,92	112,99	112,73	96,92
6. odpuštění dluhů	20,44	58,30	0,00	0,00
7. administrativní náklady jinde nezahrnuté	129,98	74,06	89,25	112,40
8. další výdaje v donorské zemi (uprchlíci, osvěta)	180,06	412,83	273,55	239,99
LB Mnohostranná ODA	2 249,81	2 158,73	2 827,58	3 066,30
Podíl dvoustranné ODA v procentech	47,00%	47,06%	34,88%	30,72%
Podíl ODA/HND	0,124%	0,120%	0,127%	0,125%
Hrubý národní důchod (HND)	3 419 253	3 411 076	3 429 000	3 550 951
Směnný kurz CZK/USD	17,04	18,99	19,08	17,87

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí (2012a): *Česko pomáhá*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: Praha. (Dostupné na http://www.mzv.cz/file/876652/Ceska_Republika_Pomaha.pdf, 18.2.2013).

Příloha č. 6: Největší příjemci české rozvojové spolupráce

pořadí	2008		2009		2010		2011	
	země	mil. Kč	země	mil. Kč	země	mil. Kč	země	mil. Kč
1	Afghánistán	717,17	Mongolsko	129,13	Afghánistán	252,99	Afghánistán	200,76
2	Srbsko	132,87	Gruzie	106,34	Mongolsko	128,98	Mongolsko	82,88
3	Mongolsko	102,21	Ukrajina	94,95	Moldavsko	75,75	Moldavsko	75,64
4	Palestina	80,06	Bosna a Hercegovina	94,95	Gruzie	74,22	Bosna a Hercegovina	63,27
5	Vietnam	66,44	Afghánistán	87,35	Srbsko	68,30	Srbsko	56,37
6	Bosna a Hercegovina	56,22	Srbsko	85,45	Kosovo	67,16	Ukrajina	53,55
7	Ukrajina	54,51	Vietnam	68,36	Bosna a Hercegovina	59,15	Etiopie	51,78
8	Moldavsko	49,40	Kosovo	64,56	Ukrajina	57,43	Gruzie	36,23
9	Gruzie	37,48	Moldavsko	58,87	Haiti	52,85	Bělorusko	31,46
10	Angola	32,37	Kambodža	53,17	Vietnam	45,03	Palestina	31,10

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí (2012a): *Česko pomáhá*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky: Praha. (Dostupné na http://www.mzv.cz/file/876652/Ceska_Republika_Pomaha.pdf, 18.2.2013).